

TÜRK HUKUKUNDA KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

Asistan : Aydın ZEVLİLER

GİRİŞ :

Sosyal etkenler çocuk psikolojisine, dolayısıyla çocuk suçluluğuna ve çocuk serseriliğine geniş ölçüde etkide bulunur. Bir sosyal birey olarak çocuğun içerisinde yetiştiği aile, çocuğun ilişki kurduğu ilk ve en önemli çevredir. Çocuk, doğumundan belirli bir süre sonra başlamak üzere dış çevreyi ve bu çevredeki süje ve olayları kendi yetenekleri ve içgüdüleri ile değerlendirmeye başlar. Fakat bu hal belirli bir süre sonra değişir ve çocuğun dış çevre hakkındaki bu değerlendirmelerinde ailenin önemli rol oynadığı görülür. Aile içindeki düzen, şartlar ve eğitim tarzı çocuğun kişiliği ve dış çevre ile olan ilişkileri üzerinde geniş ölçüde etkide bulunur. Bu hal, çocuğun kişisel ve ekonomik serbestiye kavuşma sına kadar, bazı hallerde belki bundan sonra da devam eder.

Çocukla aile arasındaki ilişkiler bu yönden çocuğun gelişmesinde ve kişilik kazanmasında da önemli rol oynar. Normal bir gelişme de, ancak normal bir aile düzeni içinde gerçekleşebilir. Çocuk suçluluğu bakımından aileler Tipik ve Atipik olmak üzere iki kısımda incelenir. Tipik aileler : Ana, baba ve çocuktan ibaret olup bunların bir arada yaşamasıyla meydana gelirler. Atipik aileler : Tipik ailedeki fertlerden başka diğer birtakım fertlerin de içinde bulunduğu veya tipik ailedeki fertlerden yani ana ve babadan birinin eksik olduğu veya üvey olduğu yahut ta çocuğu diğer akrabalarının büyüttüğü ailelerdir. İşte yukarıda değinilen normal bir kişisel gelişme de ancak tipik bir aile içinde mümkün olmaktadır. Bir çocuğun içinde bulunduğu aile, dış görünüşü bakımından tamamen normal ve tipik olduğu halde iç bünye bakımından anormallikler gösterebilir. Özellikle bu anormallik aile fertleri arasındaki ilişkilerde göze çarpar. Ana baba çocuklarına karşı olan ödevlerini yerine getirirlerken yetkilerini kötüye kullanarak veya çocuklarına karşı ilgisiz davranarak kendilerine düşen ödevi tam manasıyla ifa etmezler. Bu durumda ana baba ço-

cuklarının gerek maddi, gerek manevi yönden düşkün kalmalarına sebep olurlar. Bu şekilde hareket eden ana baba ile çocukları arasındaki ilişkilerin normal olduğundan bahsedilemez.

Bu çocuklara nazaran durumu daha da kötü olan başka bir takım çocuklar da vardır. Öyle ki, bunlar bir ana babaya bile sahip değildirler ve her an için toplumun kötü etkenleri ile karşı karşıya bulunmaktadır. Ana babası olmayan, ana babası belli olmayan, ve ana babası tarafından terkedilen çocukların durumu işte böyledir.

TARİHÇE :

Toplumun gelecekte sağlam temeller üzerinde yükselmesini sağlamak bakımından eski zamandanberi çeşitli toplumlar yukarıda bahsedilen durumda bulunan çocuklarla yakından ilgilenmişlerdir. Milattan önceki çağlarda yaşayan Sümerler'e ait kalıntılar üzerinde özellikle «NİPPUR» kazıları yapılan kazılarda, daha sonra Mogolistanda bulunan yazıtlardan von Le Cop'un doğu Türkistanda, TURFAN kesiminde bulduğu kayıtlarda çocukların korunması ile ilgili hükümlere rastlanılmıştır.

Çocukların korunması meselesinin devlet tarafından ilk defa düzenli bir şekilde ele alınmasına İlhanlılar devletinde rastlanır. 1295-1304 yılları arasında hükümdarlık yapmış olan Gazan Mahmut Han ülkedeki çocukların terbiye ve islahı için yetimhaneler açmıştır. Bu yetimhanelerden her biri 100 tane çocuk barındırmakta idi. Bu türlü ilgilenmeler, yetimhaneler, barındırma yurtları, koruma yurtları, terbiye ve islah evleri açmak veya düşkünlere maddi yardımda bulunmaktan ileri gidememiştir. Halbuki bu meselenin esaslı bir şekilde kanunla düzenlenmesi gerekmekte idi. İşte bu zorunluluğun anlaşılması ile daha sonraları bu yolda çalışmalara girişilmiştir.

Türkiyede Cumhuriyetten sonra girişilen bu yoldaki çalışmalar 1926 yılında İsviçreden reception (iktibas) yoluyla alınan Türk Medenî Kanununda bu hususta yer alan hükümlerle semeresini vermiştir. Özellikle Medenî Kanunda küçüklerin korunması ile ilgili olarak getirilen hükümler bu konuda büyük bir adım teşkil etmektedir. Fakat Medenî Kanunun düzenleme şekli de bu hususta yeterli olmamaktadır. Çünkü Medenî Kanunda ana babası olan çocukların durumu geniş olarak düzenlenmekte, ana babası olmayan çocuklar hakkında ise vasî tayini ve vesayetle ilgili hükümler getirilmektedir. Halbuki ana ve babası olmayan çocukların durumu ile

ilgili olarak o kadar çeşitli problemler meydana çıkmaktadır ki kanundaki düzenleme tarzı bütün bu meseleleri halletmeye yetmemektedir. Onun için özel mahiyetteki bir kanunla bu değişik meseleleri halletmek yerinde olacaktır. Netekim bu yoldaki çalışmalar 1949 yılında sonuçlanmış ve 5387 sayılı «Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun» çıkarılmıştır. Bu Kanun, yeterli olmadığı için 1957 yılında 6972 sayılı Kanun çıkarılmış ve 5387 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 5387 sayılı Kanun hazırlanırken son derece dikkatli davranıldığı halde, mesele kanundan uygulama alanına döküldüğü anda kanunda nazara alınmayan aksak taraflar kendisini göstermiştir. İlerde 6972 sayılı Kanundan bahsederken 5387 sayılı Kanunun aksak görülen tarafları da ayrıca belirtilecektir. Her ne kadar aksayan tarafları bulunsa da bu alanda ilk çıkarılan kanun olması bakımından 5387 sayılı Kanunun başarılı tarafları olmuştur. 6972 sayılı Kanun ise 5387 sayılı Kanuna nazaran daha ileri seviyede düzenleme yolları getirmekle beraber onun da eksik bıraktığı birtakım hususlar vardır. Bunları 6972 sayılı Kanunu inceledikçe ayrıca belirteceğiz.

§ I— KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK TARİFİ

I— MEDENİ KANUN İLE 6972 SAYILI KANUNUN BİRLİKTE İNCELENMESİNDEN ÇIKAN TARİF :

Giriş kısmında da belirtildiği gibi korunmaya muhtaç çocukların durumunu düzenlemeleri bakımından Medenî Kanun ve 6972 sayılı Kanun birlikte incelenmeli ve «korunmaya muhtaç çocuk» hakkında bir tarif de ancak bundan sonra yapılmalıdır.

6972 sayılı Kanun 1 inci maddesinde «korunmaya muhtaç çocuk» hakkında açıkça bir tarif yapmıştır. Gruplar halinde birtakım çocuklar sınıflar halinde sayılmış ve sayılan bu çocuklara «korunmaya muhtaç» denileceği belirtilmiştir (1). 6972 sayılı Kanunun

(1) 6972 sayılı Kanunun 1 inci maddesi şöyle demektedir:

Beden, ruh ve ahlak gelişmeleri tehlikede olup :

a — Ana ve babasız

b — Ana ve babası belli olmayan

c — Ana ve babası tarafından terkedilen

d — Ana ve babası tarafından ihmâl edilip fuhşa, dilencilığe, alkolü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan

Çocuklar (Korunmaya Muhtaç Çocuklar) denilir.

sonraki maddelerinde ise bu gibi çocuklar hakkında ne gibi tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmektedir.

Daha önce yürürlükte bulunan 5387 sayılı Kanun bu şekilde açık bir tarif vermemiş, «Korunmaya muhtaç çocuklar»ı dolaylı olarak şu şekilde tarif etmiştir :

«Beden, ruh, ahlâk gelişmeleri tehlikede olup ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan ve Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma tedbirleri alınmasında zaruret görülen çocukların mahkeme kararıyla ve reşit oluncaya kadar bu kanunla belli edilen şartlar içinde bakılma ve yetiştirilerek meslek sahibi edilmeleri köy ihtiyar heyetleri, mahalli belediyeler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanır.»

5387 sayılı Kanunda açık olarak göze çarpan tarif bakımından olan bu farklılıktan başka diğer bir farklılık ta Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanunun Medenî Kanunla olan bağlantısını belirtmek bakımındandır. Tarifte de belirtildiği gibi 5387 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde, «... ve Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma tedbirleri alınmasında zaruret görülen...» denerek bu kanunun Medenî Kanunla birlikte uygulanacağı ortaya konuluyordu. Böylelikle korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki bir meselede hakim Medenî Kanun ile Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanunu birlikte inceleyecek ve gerektiğinde korunmaya muhtaç çocuklar hakkında karşılaştığı bir boşluğu Medenî Kanun hükümleri ile dolduracaktı. Zaten Hukuk Tekniği bakımından, hakim kanun boşluğunu doldururken normal olarak yapacağı da budur. Fakat 5387 sayılı Kanunda açık olarak belirtilmesi durumu daha da kuvvetlendirmektedir. 6972 sayılı Kanun karşısında dahi durum böyledir. Çünkü 6972 sayılı Kanun tek başına uygulanacak olursa çözüm yolu bulunamayacak birtakım hallerle karşı karşıya kalır. 6972 sayılı Kanunun hükümlerinden hareket edilecek olursa ana babası olan çocuklar hakkında korunma tedbirleri alınabilmesi için bunların ana babaları tarafından, fuhşa, dilencilığe, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bırakılmaları gerekir (2).

Aslında bir ana baba bu gibi davranışlarda bulunmadığı halde çocuğuna karşı olan ödevlerini yerine getiremiyorsa (acze düşme),

(2) Bu hususta bk. sh. 175 dip notu, d şıkkı

mahcursa, çocuğu üzerindeki nüfuzunu suiistimal ediyorsa (3) bu çocuk hakkında 6972 sayılı Kanun hükümlerine göre korunma tedbirleri alınmayacak demektir ki bu hiç te doğru olmayan bir sonuçtur. Bunun içindir ki Medenî Kanun da 6972 sayılı Kanunla birlikte uygulanmalıdır. Böylelikle 6972 sayılı Kanunda düzenlenmeyen hususlarda Medenî Kanun hükümleri uygulanacak ve bu alanda bir boşluk kalmıyacaktır.

Burada şöyle bir soru da hatıra gelebilir : Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında sadece Medenî Kanunun uygulanması yeterli midir? Medenî Kanunla birlikte 6972 sayılı Kanunun da uygulanması gerekli midir? Bu soruya da aynı şekilde, yani her iki kanunun da birlikte uygulanması gerektiği şeklinde cevap vermelidir. Çünkü ileride görüleceği üzere korunma ile ilgili olağanüstü hallerde alınacak korunma tedbirleri arasında çocuğa vasi veya kayyım tayini ve velayetin nez'i tedbirleri de mevcuttur.

Velâyetin nez'i bahse konu olan hallerde çocuğun ana babası vardır, yani velâyet altındadır. Halbuki korunmaya muhtaç çocukların büyük bir kısmı ana babadan, yani veliden yoksundur (4). Bu durum karşısında velâyetin nez'i tedbiri bu çocuklar için bahis konusu olamaz. Medenî Kanunda da bu gibi çocuklar tamamen bir tarafa bırakılmış değillerdir. Ana babası olmayan çocuklara Medenî Kanun madde 354 c. 1 e göre vasi tayin edilir (5). Kendisine vasi tayin edilen çocuğun şahsı ve malları ile ilgilenecek, çocuğa karşı gerekli ihtimamı gösterecek olan kişi vasidir. Bu onun için bir kamu görevidir ve görevden dolayı vasi gerekli makamlara hesap vermek zorundadır (6). Vasinin çocuğun mallarına gerekli ihtimamı gösterirken çocuğun ihtiyaçları için gerekli olan harcamaları da çocuğun mamelekinden yapacaktır. Fakat çocuğun serveti ve masraflarına katılacak ana babası da yoksa bu durumda sadece Medenî Kanun hükümlerinden hareket ederek çocuğa bir vasi ve kayyım tayini bu yönden çocuğa hiç bir fayda sağlamayacaktır. Böyle bir çocuğun iâşe ve ibatesini, eğitim masraflarını kimin karşılayacağı sorusuna 6972 sayılı Kanun cevap vermektedir (7).

(3) Bu hususta bk. Medeni Kanun 273 ve sonraki maddeleri

(4) Bu hususta fazla bilgi için bk. Korunmaya muhtaç çocuk tarifinin unsurları, Özel şartlar sh. 181 vd.

(5) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut: Aile Hukuku Dersleri, Ank. 1967, sh. 365 vd.

(6) Bk. Akıntürk, Turgut: a.g.e., sh. 385.

(7) Bk. 6972 sayılı Kanun 1 inci ve sonraki maddeleri.

Görülüyor ki korunmaya muhtaç çocuklar konusunda Medenî Kanunun ya da 6972 sayılı Kanunun tek başına uygulanmasıyla korunma ile ilgili meseleleri halle imkân yoktur. Gerek kanun tekniği, gerekse yukarıda belirttiğimiz sakıncalardan dolayı her iki kanunun da birlikte incelenmesi gerekir. Korunmaya muhtaç çocukların tarifini yaparken de bu noktadan hareket ederek her iki kanun da göz önünde tutularak Korunmaya muhtaç çocuklar, korunmanın unsur ve şartları bu suretle tanımlanmak gerekir.

A— Korunmaya Muhtaç Çocuklar :

Bir çocuğun korunmaya muhtaç çocuk olabilmesinin iki şartı vardır. Bu şartlar genel ve özel olmak üzere iki kategoride toplanmaktadır.

1 — Genel Şartlar :

Genel şartların korunmaya muhtaç her çocukta mutlaka bulunması gereklidir. Bu şartlar, Küçüklük ve beden, ruhî, ahlâkî ve fikrî gelişmenin tehlikede olmasıdır.

a— Küçük Olmak :

Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki 6972 sayılı Kanun korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak «...reşit oluncaya kadar ...» tedbir alınacağını belirtmektedir (KMÇHK m.1) Medenî Kanununun 273 ve sonraki maddeleri de velâyet altındaki çocukları yani küçükleri düzenlemektedir. O halde bir çocuğun korunmaya muhtaç bir çocuk sayılabilmesi için en önemli ve başta gelen şart bu çocuğun **küçük olması**dır. Başka bir deyişle çocuk rüşde ermemiş olmalıdır. Medenî Hukuk açısından kişilerin iki ehliyeti vardır : Hak ehliyeti ve Fiil ehliyeti.

Herkes, doğduğu anda Hak ehliyetine sahiptir. Bu yönden sağlam-sakat, büyük-küçük, kadın-erkek, yerli-yabancı ayrımları yapılmadan her kişi haklara ve borçlara sahip olma ehliyetine sahiptir. Kişilerin sahip oldukları hakları bizzat kendilerinin kullanabilmeleri, kendi fiilleri ile kendilerini alacaklı ve borçlu durumuna sokabilmeleri için birtakım şartlar aranmaktadır ki ancak bu şartların tamam olması ile kişi, fiil ehliyetine sahip sayılır. Bu şartlar : 1—Mümeyyiz olmak, 2—Reşit olmak, 3—Mahcur olmamaktır (8).

(8) Fazla bilgi için bk. AKİPEK, Jale G. : Türk Medenî Hukuku, Şahsın Hukuku, C. I, cüz 2, Ank. 1961, sh. 53. vd.

İşte bu şartlardan reşit olmak yani onsekiz yaşını bitirmiş bulunmak ta diğer şartlar gibi kişinin kendi muamelelerini yalnızca kendi başına yapabilmesi için gerekli sayılmıştır. Eğer kişi bu şartta sahip değilse, yani rüşde ermemiş ise, başka bir deyimle küçük ise (9) fiil ehliyeti de tam değildir. Kişinin temyiz kudretine sahip olması durumu değiştirmez.

Gerek Medenî Kanun ve gerekse 6972 sayılı Kanun korunmaya muhtaç çocukların reşit oluncaya kadar korunacaklarını belirtmektedir. O halde en önemli şart ilk başta küçük olmaktır.

b— Beden, ruh, ahlâk ve fikrî gelişme yönünden tehlikede bulunmak :

aa— Bedeni gelişmenin tehlikede bulunması :

Bundan maksat çocuğun fiziki bünyesi, dış görünüşü bakımından gelişmesinin tehlikede olmasıdır. Kişilerin doğumlarından itibaren belirli bir yaşa kadar zamanla orantılı bir büyüme ve gelişme tempoları ve seviyeleri vardır. Tıp ilmince hazırlanan belirli cetvellere bakarak belirli bir yaştaki çocuğun ağırlığının, boyunun, diğer vücut ölçülerinin ne kadar olması gerektiği kolayca söylenebilmektedir. Ancak şunu da hemen söylemek gerekir ki bu belirli gelişme ve büyüme oranı, normal şartlar altında gelişen ve büyüyen çocuklar için bahis konusudur. Eğer çocuğun normal gelişme şartları sağlanamaz veya normal şekilde gelişmesine çeşitli şekillerde engel olunursa bu gibi çocukların beden gelişmeleri de normal olmayacaktır. Örneğin: çocuk ağır hayat şartları altında büyük bir insan gibi çalıştırılır, ağır maddi fiiller ve işkenceyle karşı karşıya bırakılır veya gıda yetersizlikleri yüzünden yeteri kadar gelişmez. Bu gün genellikle kabul edildiği üzere; çocuklar belirli bir yaşa gelmeden çok ağır işlerle uğraşmak zorunda kahlırlarsa bedenî gelişmeleri de aksamakta, belirli bir seviyeden yukarı çıkamamaktadır. Gıda yönünden mevcut olan yetersizlikler de aynı sonuçları doğurmaktadır. İşte bu şekilde bedeni gelişmeleri sakıncalı olan çocuklar hakkında korunma tedbirleri alınacaktır. (KMÇHK m. 1)

bb— Ruhî gelişmenin tehlikede bulunması :

Bundan maksat bedenî gelişmenin normal veya anormal olması nazara alınmaksızın manevî ve ruhî bünyesi gelişme bakımın-

(9) Fazla bilgi için bk: VELİDEDEOĞLU, H. V.: Türk Medenî Hukuku, C. II, cüz 1, Aile Hukuku, İst. 1966 sh. 335 vd, ayrıca AKINTÜRK, Turgut : a.g.e., sh. 284 vd.

dan eksik ve geri olan veya değişiklik gösteren küçüklerdir. Bu gibi çocuklar ya büyük bir ruhî çöküntü içindedirler veya değişik ruhî komplekslerin tesiri altında bulunmaktadırlar. Tıp ilminin ve rilerinden faydalanılarak bu gibi durumda olanların ruhî gelişmesinin anormallik gösterdiği kat'i olarak tespit edilmiştir. Bu gibi küçükler ruhî yönden birtakım fobilere veya halisünasyonlara sahiptirler ve devamlı olarak bunların etkisi altındadırlar. Bu unsurlar ya yavaş yavaş küçüğü etkileyerek zaman geçtikçe ruhî yapısında anormallikler meydana getirmekte, veyahut ta çocuğa ancak belirli bir anda ve belirli olaylar karşısında etkide bulunmakta ve çocuğun ruhî yapısında birdenbire meydana gelen değişikliklere yol açmaktadır. Örneğin: daima ağır hakaret ve sözlere maruz kalan, herkes tarafından hor görülen, itilip kakılan, ya da ana babaya sahip olmayan çocuklar böyledir. Ana babaya sahip olmayan çocuklar bu yokluk hissi ile daima manevî bir acı duyarlar. Bunun tesiri ile de şuur altında kendi psikolojik durumu ve iç alemi ile uygun bir ortam yaratırlar.

cc— Ahlâkî gelişmenin tehlikede bulunması :

Bu nisbî ve subjektif bir şarttır. Çünkü ahlâk anlayışı zamana göre değiştığı gibi aynı zaman içersinde başka başka yerlerde de değişiklik arzeder. Hatta belirli bir memleket içinde, değişik bölgelerdeki görüşler dahi farklı olabilir. Onun için ahlâkî durum hakkında kesin bir şey söyleyip misaller vermek doğru değildir. Bu alanda hakime geniş bir takdir hakkı tanınmalıdır. Netekim bu hususta kanunlarımız da hakimlere gerekli takdir yetkisini tanımışlardır. Bu hususta umumî birer hüküm mahiyetinde olan Borçlar Kanunu 19 ve 20 nci maddeleri, icabında korunmaya muhtaç çocuklar hakkında da uygulanır. Bu maddelerde ahlâk ve adaba aykırı mukavelelerin hükümsüz olduğu açıkca belirtilmektedir. Demek ki korunmaya muhtaç bir çocuğu ilgilendiren ve ahlâk ve adaba aykırı olan mukaveleler hükümsüz sayılacaktır. Hâkim önüne gelen meselede içinde bulunduğu çevrenin ahlâk anlayışını ve kurallarını da göz önüne alarak karar verecektir.

dd— Fikrî gelişmenin tehlikede bulunması :

Bundan maksat normal bir insanın sahip olması gereken fikrî yetenek ve gelişmeye sahip olamamaktır. Bu özellik bir ferдин bir yeteneği olduğu kadar aynı zamanda hakkıdır da. Her fert belirli bir kültür seviyesinde bilgili ve normal fikrî yeteneğe sahip olarak yetişmek hakkına sahiptir. Bir memleketin geleceği bakımın-

dan o memleketin çocukları üzerindeki ilgilenme ne oranda olursa o memleket o oranda geleceğini garanti altına almış olur. Bu husus o kadar önemlidir ki «Çocuk Hakları» adı altında apayrı bir bilim kolunun doğmasına sebep olmuştur (10).

Hatta daha ileri gidilerek milletlerarası alanda da bu husus düzenlenmiştir (11).

Eğer çocuk birtakım biyolojik anormallikler veya ekonomik yetersizlikler sebebiyle belirli bir seviyedeki fikri gelişmeye ulaşmamış ise bunu sağlayacak tedbirleri almak ilk başta ana babanın görevleri içindedir (12). Ancak ana babanın bunu yapmaktan aciz oldukları veya yapamadıkları hallerde bu ödevin kimlere düşeceği ilerde tedbirler bahsinde incelenecektir.

2— Özel Şartlar :

Bu şartlar 6972 sayılı Kanununun 1 inci maddesinde Korunmaya Muhtaç çocuklar tarifi yapılırken şıklar halinde sayılmıştır. Bir çocuğun korunmaya muhtaç çocuk addedilebilmesi için bu genel şartlardan birine de sahip olması gerekir. Başka bir deyişle bu özel şartlardan biri mutlaka genel şartlarla birlikte kendisinde bulunmalıdır.

a— Ana ve babasız olmak :

Bundan maksat çocuğun evlilik içinde doğması ve fakat sonradan ölüm, gaiplik gibi sebeplerle hem anasını hem de babasını kaybetmiş bulunması ve kendisine kanunen bakmakla mükellef kimse-lerinin bulunmamasıdır. Bir kere bu çocuklar muteber bir evlilik içinde doğmuşlardır; fakat her nasılsa sonradan ya tabii olarak, yahut ta bir kaza neticesi ana ve babaları ölmüş veya gaip olmuştur (13).

6972 sayılı Kanununun 1 inci maddesinden de anlaşılacağı gibi küçüğün hem anadan ve hem de babadan yoksun bulunması ge-

(10) Fazla bilgi için bk. SAPMAZLI, Hüseyin: Çocuk hakları ve Himaye Müesseseleri, Ank. 1943.

(11) UNESCO nun faaliyetleri arasında «Körlerin eğitimi ve özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi» de yer alır; ayrıca bu teşkilâta bağlı olarak kurulan UNICEF (Birleşmiş milletler çocuklara yardım teşkilatı)nın başlıca ilgilenme konusunu bu gibi çocuklar teşkil eder.

(12) Medeni Kanun 273 ve sonrası.

(13) 6972 sayılı Kanunda ana babanın gaip olması halinden bahsedilmemektedir. Fakat ana babanın gaip olması halini de burada incelemek gerekir.

reker. Aksi halde, yani ana babadan yalnız birisine sahip olmama halinde, küçüğün durumu genel şartlara uysa da - beden, ruh, ahlâk ve fikri bakımdan gelişmesinin tehlikede olması - 6972 sayılı Kanuna göre hakkında korunma tedbiri alınmayacaktır.

Bu durumdaki küçükler hakkında Medenî Kanun hükümlerinin uygulanacağı ileri sürülebilirse de kanaatimizce bunun uygulanması mümkün olmayacaktır. Her ne kadar Medenî Kanunun ilgili hükümlerine göre bir küçük hakkında tedbir alınabilmesi için «bedeni ve fikri gelişmesinin tehlikede olması veya manen metruk bir halde bulunması» gerekirse de aslında «Manen metruk bulunmak» 6972 sayılı Kanundaki «Ruhî gelişmesinin tehlikede bulunması» karşılığıdır. Fakat, fazladan olarak 6972 sayılı Kanunda «Ahlâkî gelişmenin tehlikede olması» ndan bahsedilmektedir ki buna Medenî Kanunda yer verilmemiştir. Medenî Kanundaki «Mânen metruk halde bulunma» kavramı içine «Ahlâkî gelişmenin tehlikede olması» nı sokmaya imkân yoktur. Çünkü bir küçük ahlâken normal bir şekilde yetişmekte ve kendisine gerekli ahlâkî terbiye verilmekte olduğu halde manen terkedilmiş, kendisine hiç bir şekilde şefkat ve sevgi gösterilmemiş olabilir.

6972 sayılı Kanun ana ve babası bulunmayan çocuklardan bahsetmiştir. Ana ve babasından sadece birisine sahip olup ta ahlâkî gelişmesi tehlikede bulunan küçüğün durumu ne olacaktır? Ana ve babadan sadece biri mevcut olan çocuk hakkında Medenî Kanun hükümlerine göre tedbir alınabilir, fakat Medenî Kanunda «Ahlâkî gelişmenin tehlikede bulunması» halinden bahsedilmemiştir. Bunun için 6972 sayılı Kanunun 1 inci maddesine bir hüküm eklenecek ana babadan birine sahip olmama hali de düzenlenmelidir. Bu şık içinde daha önce belirtildiği gibi, «Mânen metruk halde bulunma»yı, «Ahlâkî gelişmenin tehlikede olması» halinin karşılığı olarak ele almak mümkün değildir (1). Meselâ bir fahişe anne çocuğunun bedenî, fikrî ve manevî her türlü gelişme yeterliliklerini sağlayıp ona manen her türlü yakınlığı gösterdiği halde ve hatta küçüğün de kendi durumundan memnun olmasına rağmen çocuğun fahişe olan annesi yanında yetişip büyümesi ahlâken mahsurlu değildir denilebilir mi?

Bu yüzden 6972 sayılı Kanuna yukarıda belirttiğimiz gibi ana babadan birisinin bulunmaması halini düzenleyen bir hüküm eklenebilir.

b— Ana babanın belli olmaması :

Ana ve babalarının kim olduğu bilinmeyen bütün çocuklar bu gruba girerler.

aa— Ana babanın başlangıçtan beri belli olmaması :

Bunlar ana babası tarafından cami, belediye gibi yerlere, kapı önlerine, تنها sokaklara ve buna benzer yerlere gizlice bırakılmış olan ve ana babası da bir türlü tespit edilemeyen çocuklardır. Yahut ta çocuk evlilik dışında dünyaya gelmiştir ve henüz tabii baba ile arasında babalık bağı, yani gayrisahih nesep meydana gelmemiştir ve anasının da kim olduğu bilinmemektedir.

bb— Ana babanın sonradan belirsiz hale gelmesi :

Yetimhanelere veya müesseselere bırakılan çocukların ana ve babalarının kimliği bu müesseselerce imkân nisbetinde tespit edilerek kaydedilmektedir. Fakat her nasılsa bu kayıtlar sonradan herhangi bir sebeple yokolmaktadır. Ve çocuğun kime ait olduğuna dair başkaca bir delil de yoktur. Yahut çocuk bir kişiye veya aileye verilmiştir, bu kişiler de sonradan ölmüştür ve onlardan başka da çocuğun kime ait olduğunu bilen yoktur.

İşte bütün bu çocuklar hakkında genel şartlara uyduğu hallerde korunma tedbirleri alınacaktır.

c— Ana ve baba tarafından terkedilmek :

Bundan maksat, ana ve babanın velâyetten doğan asgarî vazifelerini yapmamak niyetiyle kasden veya bu vazifeleri yapmakta maddî ve manevî aciz göstermek suretiyle çocukla olan ilişkilerindeki çözülmüştür. 6972 sayılı Kanuna uygun olarak çıkarılan yönetmeliğin 1 inci maddesinde de bunun böyle anlaşılması gerektiği belirtilmektedir. Medenî Kanun 274 de de aynı durum etraflı olarak düzenlenmiştir. Medenî Kanunun adı geçen maddesinde; «ana babanın çocuğa karşı haiz oldukları vazifeleri ihmal etmeleri», «ana babanın velâyeti ifadan aciz olmaları» şıklarında aynı durum ele alınmaktadır. Bu durumların ne gibi hal tarzlarına bağlandığı ilerde tedbirler bahsinde görülecektir.

d— Ana babası tarafından ihmal edilmek :

Ana baba tarafından ihmal edilmek demek, çocuğun fuhşa, dileciliğe, alkollü iççileri ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serserilik tehlikesine sürüklenmeye maruz bırakılması demektir. Bir önceki sıkta da ana babanın küçüğü ihmalinden bahsedilmiş-

tir. Fakat oradaki ihmal ana, babanın küçük üzerindeki vazifelerini yerine getirmemesinden doğan bir ihmaldir. Örneğin, çocuğun bakım ve beslenmesini ihmal etmek gibi. Halbuki burada bahse konu olan ihmal, çocuğun fuhşa, dilencilığe, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmesine sebep olacak şekilde vazifelerini ihmal etmeleridir.

Sonuç olarak korunmaya muhtaç çocukları şöylece tarif edebiliriz : Bedenî, ruhî, ahlâkî ve fikrî gelişmeleri tehlikede olup ta ana babası olmayan, ana babası tarafından terkedilen küçüklerle ana babası mevcut olmakla beraber onlar tarafından fuhşa, dilencilığe, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanma alışkanlığına veya serseriliğe itilen veya ana babanın kendisine karşı olan vazifelerini yerine getirmekten aciz bulunduğu veya kasten yerine getirmemeleri dolayısıyla ana babadan velâyet hakkı nez'edilen çocuklar korunmaya muhtaç çocuklardır.

§ II— KORUNMA TEDBİRLERİ

Korunma tedbirlerinin alınmasıyla ilgili olarak iki safha vardır. Bunlardan biri bu tedbirlerin alınmasından önceki safha, diğeri de tedbirler safhasıdır.

I— KORUNMA TEDBİRLERİNİN ALINMASINDAN ÖNCEKİ SAFHA :

Korunmaya muhtaç bir çocuğun varlığını haber alan zabıta, belediye ve devlet memurları durumu derhal mahallin en yüksek mülkî amirine bildirmekle mükelleftirler (KMÇHK m. 2). Ayrıca bu Kanunun tatbiki ile ilgili olarak çıkarılan «Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki 6972 sayılı Kanunla ilgili yönetmelik» e göre, korunmaya muhtaç çocukların bulunup ortaya çıkarılması için mülkiye amirleri gereken bütün tedbirleri alırlar. Yine aynı yönetmeliğe göre, zabıta, belediye ve devlet memurlarından başka, böyle bir durumdan haberdar olan muhtarlar veya herhangi bir vatandaş dahi durumu derhal en yüksek mahallî mülkî amire bildirecektir (14). Zabıta, belediye ve devlet memurları gerek gö-

(14) Bu hususta bk. KMÇHK. ile ilgili yönetmelik hükümleri.

revlerini yaparken ve gerekse görevleri dışında herhangi bir vatandaş gibi - her iki halde de - durumu mülki amire bildirmekle görevlidirler. Mahallî mülki amire bildirme işi yazılı veya sözlü olabilir. Sözlü ihbarda bulunulmuşsa ihbarın yapıldığı memur durumu tutanakla tespit edecektir. Kendisine ihbar yapılan mahallî mülki amir, çocuk hakkında gerekli bilgilerin toplanması için harekete geçer. Bu arada nüfus dairesinden çocuğun nüfus kaydı, maliye, tapu ve hususî muhasebeden çocuğun belirli bir gelirinin olup olmadığı, eğer varsa ne şekilde ve ne kadar olduğu, ayrıca muhtar veya polisten çocuğun aile ve kişisel durumu da sorulur. Mahallî mülki amir bu görevleri sıfır ile altı yaş arasındaki çocuklar için il veya ilçelerdeki Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı temsilcilerine, yedi ile onsekiz yaş arasındaki çocuklar için il veya ilçelerdeki Millî Eğitim Bakanlığı temsilcilerine verir. Bu makamlar yukarıda belirtilen kaynaklardan elde ettikleri bilgilerin örneğini çıkararak fişe işler ve çocuk hakkında hazırlanmakta olan dosyaya ekler. Ayrıca bu makamlar, hakkında ihbar yapılan çocuğun korunmaya muhtaç olup olmadıkları hususunda da araştırma yaparlar. Sonunda çocukla ilgili bir dosya hazırlanarak mahallî mülki amire verilir. Haklarında korunma tedbirleri alınması gerekli olan çocukların dosyaları acele olarak hazırlanıp mahallî mülki amire teslim edilmek gerekir. Ayrıca 6972 sayılı Kanunla ilgili yönetmelik korunmaya muhtaç çocukların taranması ve bulunup çıkarılması için illerde Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım müdürlükleri ile bunların ilçelerdeki teşkilâtlarının her türlü tedbirleri alacaklarını bildirmektedir. Fakat uygulamada bu alanda herhangi bir faaliyete rastlanmamaktadır. Ulaşılmak istenen maksadın elde edilmesi için bu arama tarama ve tespit işinin önemle ele alınması gerekir.

Çocuk hakkındaki dosya kendisine verilen mahallî mülki amir bu dosyayı çocuk hakkında korunma tedbiri alınması talebiyle birlikte o mahallin sulh hukuk hâkimliğine gönderir. Hâkim, dosyayı inceledikten sonra gerekli görürse çocuk hakkında tedbir kararı verecek ve ne gibi tedbir alınması gerektiğini de tayin edecektir. Hâkim, bunu yaparken çocuk hakkında hazırlanan dosyadaki bütün vesikaları inceleyip, çocuk hakkında hangi tedbirin alınmasında fayda olduğunu takdir hakkını kullanarak tayin edecektir. Ayrıca hâkim, kararından, çocuğun korunmasını gerektiren durumun ne olduğunu, ana babanın veya bunlardan birisinin veya çocuğa kanunen bakmakla yükümlü olan kişilerin çocuğun bakımına iştirak paylarını, çocuğun malları varsa bunun nasıl idare ve muhafaza

edileceğini, velâyetin kaldırılmasının veya vasi tayininin gerekip gerekmediğini de belirtir.

Çocuk hakkında bir müesseseye yerleştirilme kararı alınmışsa bu tedbir kararından sonra bütün vesikalarla birlikte dosya ait olduğu birliğe yani o bölgenin bağlı olduğu birliğe gönderilir. Çocuğun dahil olduğu birlik çocuğu, ilgili bakanlıklar adına kendilerine en uygun düşecek olan müesseselere yerleştirir.

Birlik yeni deliller elde ederse bunları ileri sürerek mahkemeden kararın kaldırılmasını veya düzeltilmesini isteyebilir.

Birliklerin buldukları yerlerde hakkında karar alınan çocuklar için elverişli müesseseler yoksa birlik, gerekli tedbirlerin alınmasını ilgili bakanlıklardan ister.

Şimdiye kadar incelediğimiz durum, hakkında acele korunma tedbiri alınması gerekmeyen küçükler hakkındadır. Bir de haklarında acele korunma tedbirleri alınması gereken çocuklar vardır. Bu çocuklar hakkında mahkeme kararı alınmaya kadar mahallî en yüksek mülkî amirin emri ile 6972 sayılı Kanuna göre kurulan müesseselerden birine, bu gibi müesseseler yoksa uygun aileler yanına veya hayır müesseselerine yerleştirilirler. Haklarında geçici tedbir alınan bu gibi çocukların bütün masrafları ilgili birliklerce karşılanır. Ayrıca bu gibi çocukların korunma kararı alınmasıyla ilgili işlemleri en geç bir ay içinde tamamlattır.

Geçici tedbirler, hâkimin tedbir alınması gerekmediği yolundaki kararı ile veya tedbir alınması gerekiyorsa verilecek asıl tedbir kararı ile sona erer. Çocuk hakkında başka türlü bir tedbir öngörüldüğü takdirde çocuk müesseseden alınıp hakkında alınan tedbir uygulanmaya başlanır.

II— KORUNMA TEDBİRLERİ SAFHASI :

A— Genel tedbirler :

Genel tedbirler, hakim tarafından alınan ve devamlı olan tedbirlerdir. Bu tedbirlerin neler olduğu 6972 sayılı Kanun ile Medeni Kanunda gösterilmiştir. Hâkim bu tedbirlerden hangisinin alınması gerektiğini durumu, çocuğun özelliklerini ve eldeki imkânları göz önünde tutarak tayin eder.

1— Çocuğun bir aile yanına yerleştirilmesi :

Kendisinden tedbir kararı verilmesi talep edilen hâkim, çocuk hakkında hazırlanan dosyayı ve o bölgedeki birliklerin imkânlarını inceleyerek, yetişmesi ve eğitilmesi yönünden daha uygunsa çocuğu, bir aile yanına yerleştirmeye karar verecektir. Çocuk mevcut müesseselere intibak edemeyecek bir psikolojik yapıya sahipse ve çocuğun bir aile yanına yerleştirilmesi kendisi için daha uygun olcaksa çocuk aile yanına yerleştirilir. Aslında çocuğun bir aile yanına yerleştirilmesi 6972 sayılı Kanunun gayesine daha uygundur. Korunmaya muhtaç bir çocuk hakkında korunma tedbiri alınıp bir yere yerleştirilirken dikkat edilecek şey, çocuğun burada kendisini asıl ana babasının yanında imiş gibi hissetmesi, çocuğa asıl ana baba gibi şefkatle davranılması ana babadan yoksun olduğunun unutturularak ona sağlam bir benlik aşılması ve toplum için yararlı bir kişi olarak yetiştirilmesini sağlamaktır. Bu gayeye en uygun düşen tedbir çeşidi de çocuğun bir aile yanına yerleştirilmesidir. Çocuğun bir aile yanına yerleştirilmesi gerek Medenî Kanun (m. 273) ve gerekse 6972 sayılı Kanunda öngörülmüştür (m. 3).

Bir aile yanına yerleştirilmesine karar verilen çocuklar bu işi başarabilecek ehil aileler yanına verilirler. Çocukların bu aileler yanında kalması geçici veya sürekli olabilir. Çocuk aile yanına yerleştirilirken birlik ile aile arasında yazılı bir sözleşme yapılır. Bu sözleşmede ailenin çocuklara ne şekilde bakacağı, onları ne şekilde yetiştirip eğiteceği kararlaştırılır. Çocuğun yanına yerleştirildiği aileler bu çocukların kabiliyet derecelerine göre genel meslek eğitimlerini sağlamakla ve onları eğitmekle yükümlüdürler. Bu gibi çocukların bakım ve yetiştirilmeleri ile ilgili her türlü harcamalar birlik encümeni tarafından tespit edilen miktarda her yıl çocukların yanına yerleştirildikleri ailelere verilir.

Korunmaya muhtaç çocuklar korunma ve yerleştirilme maksatları dışında hiç bir şekilde hizmetçi, dadı vs. olarak aileleri yanına verilemezler.

Yalnız bu noktada istisnâî olarak şunu da incelemek gerekir. Bu husus, müesseseler yerleştirilen çocukların buradan evlât edinilmek üzere herhangi bir aile tarafından alınıp alınamayacağıdır. 6972 sayılı Kanunla ilgili yönetmelik her ne kadar bu gibi çocukların korunma ve yetiştirilme maksatları dışında aileler tarafından alınmayacağını belirtmekte ise de çocukların evlât edinilebilmele-

rini bu hüküm dışında tutmak gerekir. Nitekim tatbikatta da öyle yapılmakta ev bu gibi çocuklar aileler tarafından evlât edinilebilmektedirler. Hatta bu hususta 5387 sayılı eski Kanunda bir hüküm vardı ve bu çocukların aileler tarafından evlât edinilebilecekleri bildirilmekte idi. Aslında bu gibi çocukların evlât edinilmeleri, elde edilmek istenen gayeyi sağlamak bakımından daha elverişlidir. Bir aile tarafından evlât edinilen çocuk, o aile içinde her bakımdan kendi öz ailesinden farksız olacaktır. Bu şekilde evlât edinilen çocukların bakım ve yetiştirilme masrafları artık birliklerce değil, kendilerini evlât edinen kimseler tarafından sağlanacaktır. Medenî Kanun hükümleri gereğince, evlâtlık evlât edinenin sahih nesepli furuğu sayılacak, onun soyadını taşıyacak, mirasçısı olacak ve velâyetten doğan ödevler bundan böyle evlât edine düşecektir (MK m, 257) (15). Artık bu durumda birliklerin çocuğun masraflarını ödeme ve durumunu kontrol diye bir fonksiyonları olmayacaktır.

Çocukların korunma tedbirlerinden olmak üzere başlangıçta aile yanına yerleştirilmelerine gelince, çocukların yanlarına yerleştirildikleri bu gibi ailelere KORUYUCU AİLELER denilmektedir. Bu aileler çocuğu gerektiği kadar yetiştirecek ve eğitecek yeterliklere sahip olmalıdır. Çocuğun yanlarına yerleştirildiği aileler çocuğa öz ana babaları gibi davranacaklar, ona ana babadan yoksun olduğunu unutturacaklar ve onu topluma yararlı bir kişi olarak yetiştireceklerdir. Ailelerin bu çocukları koruma ve yetiştirme gayesi dışına çıkacak şekilde istismara hakları yoktur. 6972 sayılı Kanunla ilgili yönetmelikte de bu açıkça belirtilmektedir. Çocuklar bu aileler yanına yetiştirilmek maksadıyla verilmekte fakat sonradan aileler tarafından hizmetçi ve uşak gibi çalıştırılmakta gerek bedeni, gerek ruhî ve fikrî ve gerekse meslekî eğitimleri yönünden ilgisiz davranılmakta veya istismar edilmektedirler. Bunu önlemek için birlikler çocukların aileler yanındaki durumlarını sık sık kontrol etmek üzere teşkilâtlarını genişletmeli ve gerekli tedbirleri almalıdırlar.

Bu çocukların yanlarına verilecekleri ailelerde aranılan bazı özellikler vardır.

Bu gibi aileler :

a— Çocuksuz veya az çocuklu olmalıdırlar. Aile içindeki mevcut çocuk sayısı ne kadar çok olursa ana babanın çocuklara

(15) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut: a.g.e., sh. 273 vd.

karşı ayrı ayrı gösterecekleri ilgi ve yetiştirme görevi de o derecede azalmaktadır. Bundan dolayı çocuk aile yanına verilirken bu hususa dikkat edilmelidir.

b — Aile (ana baba) orta yaşlarda bulunmalıdır. Her ne kadar bazı yazarlar karşı fikirde iseler de, yani çocuklarla yanlarına verilecekleri aileler arasında fazla yaş farkı bulunmaması gerektiğini ileri sürerlerse de (16) çocukla yanına verileceği şahıslar arasında belirli bir yaş farkının bulunması gereklidir. Bir kere arada belirli bir yaş farkı bulunmazsa normal ana baba çocuk ilişkilerini sağlamak zorlaşacaktır. Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki korunma tedbirleri genellikle onsekiz yaşlarını doldurmalarına kadar devam eder (17). Yani herhangi bir çocuk onsekiz yaşını bitirene kadar bir aile tarafından bakılıp yetiştirilmesi için alınabilir. Eğer arada az yaş farkı olsun dersek bu demektir ki; onyediy yaşındaki bir çocuk yirmi - yirmibeş yaşları arasındaki bir aile yanına verilebilecektir. Bu durumda bu çocukla kendisini yanına alan şahıslar arasında acaba normal bir ana baba ilişkisi kurulabilecek midir? Zaannetmiyoruz. Çocuk aile fertlerini bir ana baba gibi değil, belki bir arkadaş gibi görecektir ve davranışlarını da ona göre ayarlayacaktır. Onun için belirli bir yaş farkı gereklidir. Aile fertleri orta yaşta, yani otuzbeş ile kırk yaşları arasında olmalıdır.

c — Aile fertlerinin sağlık durumu yerinde olmalıdır. Bu demektir ki; aile fertlerinin sağlıklarının çocuğa zararı dokunacak durumda olmaması, ayrıca aile fertlerinin çocukla yeteri kadar ilgilenip yetiştirebilmeleri için sağlık yönünden bir engellerinin de bulunmaması gerekir.

d — Aile fertleri iyi hal sahibi, dayanıklı ve dengeli bir kişiliğe sahip olmalıdır. Gerek iş yerlerinde - eğer çalışıyorlarsa - ve gerekse oturdukları çevrelerde bu şekilde tanınmalıdırlar. Aile hayatları düzenli ve iyi seviyede bulunmalıdır. Ahlâki kişiliğe sahip kişiler olmalıdırlar.

e — Çocuğun yanına yerleştirileceği ailenin, çocukları yetiştirme ve bakma işine istekli olmaları gerekir. Halbuki tatbikatta bu gibi şahıslara, birliklerce, yanlarına verilen çocukların masraflarını karşılamak üzere yıllık belirli bir ücret verilmektedir. Bu durumda aile fertleri çocuklara kendi istekleri ile bakan kişiler olmak-

(16) Bu hususta bk. DEMİRDAĞ, Bahtiyar: Kimsesiz çocuklar meselesi, İller ve Belediyeler dergisi, 1953, S. 95, sh. 8 vd.

(17) Bu hususta bk. «Korunma süresi» sh. 217 vd.

tan çıkıp, adeta para karşılığı bakan kişiler durumuna girmektedirler. Araya para kavramı girince ilişkiler de ona göre değişip maddileşmektedir. Halbuki çocukları kendilerine bakacak kişiler yanına değil de onları evlât edinecek kişiler yanına vermek bu yönden daha iyi sonuçlar doğuracaktır. Birlikler bu gibi çocukları evlât edinmek isteyen kimseleri tarayıp tespit edecek faaliyetleri göstermelidirler.

Bu çocukların yanlarına verildikleri ailelerin, çocuğun asıl ana babası olmadıklarının çocuk tarafından bilinmesinin acaba ne dereceye kadar önemi vardır? Gerçi çocukların bu gibi aileler yanına yerleştirilmelerindeki maksat onlardaki ana babadan yoksun olmaları dolayısıyla mevcut olan hisleri yokedip onları gerçek bir aile yuvasına kavuşturmaktır. Fakat bu gibi çocukları yanlarına alan ailelerin, çocuğa onun asıl ana babası olmadıklarını fakat kendilerinin de onun gibi bir çocuğa ihtiyaçları olduğunu, bundan böyle onun öz ana babası olacaklarını ve onun da kendilerine karşı aynı hisleri beslemesi gerektiğini uygun bir şekilde anlatmalıdırlar (18).

2— Çocuğun bir müesseseye yerleştirilmesi :

Hâkim çocuk hakkındaki dosyayı inceler ve korunma tedbiri kararı verir. Bundan sonra çocuğun dosyasını ekli evrakla birlikte o bölgenin bağlı bulunduğu birliğe gönderir. Birlik, çocuğun özelliklerine ve elindeki imkânlarla göre çocuğun bakılıp yetiştirilmesi için kendisine bağlı müesseselerden birisine yerleştirir. Bu müesseseler şu nitelikte olan müesseselerdir :

a— Normal eğitimi sağlayan müesseseler :

6972 sayılı Kanuna göre hakkında tedbir kararı alınan ve ayrıca herhangi bir özellik göstermeyen (19) çocuklar iki türlü müesseseden birisine yerleştirilebilirler (20). Bu müesseseler ya «mevcut hayır müesseseleri» yahut ta «6972 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulan müesseseler» den biridir (KMÇHK m. 2).

Hayır müesseseleri çocukları koruma ve yetiştirme maksadı ile kurulmuş olan ve menfaat gayesi gütmeyen müesseselerdir.

(18) Demirağ, Bahtiyar: a.g.m., sh. 8.

(19) Özellik gösteren çocukların eğitim ve bakımları özel eğitim müesseselerinde yapılır. Hangi çocukların özel eğitime muhtaç oldukları ve Özel eğitim müesseseleri daha sonra incelenecektir.

(20) Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun m. 2/II

Bunlar, ya hakiki şahıslara (21) ya da bir tüzel kişiye ait olabilir (22). Çocuklar bu müesseselere yerleştirilirken, aileler yanına verilirken aranılan şartlar göz önünde tutulur (23).

Bu müesseseler çocuğun, meslekî fikrî ve bedenî yöndeki gelişmelerini sağlamak üzere gerekli işlemleri yapmak zorundadır. Bununla beraber çocukları bu müesseselere yerleştirilen birlikler de çocukla yakından ilgileneceklerdir. Devamlı olarak ve belirli zaman aralıkları ile çocukları gidip görecektir ve durumlarını kontrol edeceklerdir.

6972 sayılı Kanuna göre kurulan müesseseler ise, «Çocuk bakım yurtları» ve «Çocuk yetiştirme yurtları» olmak üzere iki türdür. Bunlardan çocuk bakım yurtları altı yaşına kadar olan çocuklar- altı yaş dahil- çocuk yetiştirme yurtları ise yedi ile onsekiz yaş arasındaki çocukları barındırmaktadır.

aa— Çocuk bakım yurtları : Bu yurtlar altı yaşına kadar olan, yani henüz öğretim çağına gelmemiş çocuklar için aile ocağı vazifesi görmektedir. Bu yurtlar yatılıdır ve çocuklar burada altı yaşına kadar- altı yaş dahil - bakılıp yetiştirilirler. Bu yurtlarda çocuklar onbeş ile yirmi kişilik gruplar halinde ayrılır ve her grup büyük bir aile meydana getirecek şekilde küçük evlere veya pavyonlara yerleştirilir. Bu çocukların kişisel veya ortak ihtiyaçlarını karşılamak ve onlarla yakından ilgilenmek üzere her gruba abla veya anne görevini yapacak ehliyetli kişiler verilir. Bunlara «Kümebaşı» denilir. Bu yurtlardaki çocuklar genel olarak özellik ve ihtiyaçlarına göre iki gruba ayrılırlar. 1— Doğumdan ikinci yaş sonuna kadar olan çocuklar, 2— Üçüncü yaş başından altıncı yaş sonuna kadar olan çocuklar. Bu gruplar için ayrı ayrı müesseseler kurulabileceği gibi, aynı müessesede içinde de bir araya toplanabilirler. Doğumdan ikinci yaş sonuna kadar olan çocukların barındıkları yurtlar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının hazırlayacağı programa göre, üçüncü yaş başından altıncı yaş sonuna kadar olan çocukların barındıkları yurtlar ise Milli Eğitim Bakanlığının «Ana okulları yönetmeliği» gereğince yönetilir. Çocuğun barındırıldığı yer büyük bir merkezde ve burada ana okulu varsa üç

(21) Bu müesseselere örnek olmak üzere Hayri İpar tarafından Mudanyada, Nuh Naci Yazgan tarafından Adanada açılan çocuk yuvalarını örnek gösterebiliriz. Fakat bunlar devamlı olamamışlardır.

(22) Örneğin Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olarak halen Ankarada «Keçiören Çocuk Bakım Yurdu» vardır.

(23) Bu hususta bk. sh. 189 vd.

ile altı yaş arasındaki çocuklar bu ana okullarına gönderilirler. Bunların okul giderleri bağlı buldukları birliklerce ödenir. Ana okullarına gönderilen çocuklar geceleri, pansiyon vazifesi gören bakım yurtlarında kalırlar.

Bakım yurtlarında bakılmakta olan çocuklar altı yaşını dolurunca, yani ilk öğretim çağına gelince yetiştirme yurtlarına devrolunurlar.

Bakım yurtları Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının kontrol ve murakabesi altındadır (KMÇHK m. 6/II). Bu yurtlara adı geçen Bakanlık her türlü yardımda bulunmakla mükelleftir (KMÇHK m. 4/II).

Yeni açılacak bakım yurtlarının bina ve ilgili tesisleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığının birlikte hazırlayacakları plânlara göre yapılır. Mevcut bakım yurtlarının yapılarının onarılması, yeniden düzenlenmesi ve değiştirilmesi ile ilgili planlar da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından yapılır.

Çocuk bakım yurtlarında bulunan çocukların sağlık durumları ile yakından ilgilenilir. Bu iş için gerekli doktor, sağlık memuru ve diğer personel Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından atanır (KMÇHK m. 7). Bunların dışında yurtların bulunduğu yerde yapılabilecek -Bakanlığın atamaları dışındaki atamalar- personel atanmaları ise yurdun bağlı bulunduğu birlik yönetim kurulunca yapılır. Bu atamalar birliğin genel kongresinde tayin olunur. Çocuk bakım yurtlarının memur ve müstahdemleri resmi memur ve müstahdemler sayılır ve belediye memurlarının hak ve vecibelerine sahip bulunurlar.

Bu yurtların giderlerini karşılamak üzere bakanlıkların yaptıkları yardımlardan başka, birliğin bağlı bulunduğu belediyeler ve İl özel idareleri de bütçelerine gerekli tahsisatı koymak zorundadırlar (24). Birlikleri kurmak için belediye ve özel idarelerin ayırdıkları tahsisatlar yeterli değilse, çevredeki diğer belediye ve özel idarelerle birlikte bu birlikleri kurarlar. Bu dahi mümkün değilse mevcut birliklerden birisine üye olarak girilir (KMÇHK m. 10).

Yukarıda belirtildiği gibi bu yurtlarda çocuklar en çok onbeş-yirmi kişilik gruplara ayrılırlar. Bu, çocuklara mümkün olduğu ka-

(24) Bu hususta fazla bilgi için bk. Mali Kaynaklar bahsi sh. 230 vd.

dar bir aile çevresinde oldukları hissini vermek içindir. Bu durumda mümkün olduğu kadar fazla sayıda bakım yurtları açmak gerekir. Fakat yeni bir bakım yurdunun açılması da çok masraflıdır ve onu açacak olan bir birliğin varlığına bağlıdır. KMÇHK nun 10 uncu maddesine göre belediye ve özel idarelerin tahsisatları birlik kurmaya yetmeyince bunlar çevredeki belediye ve özel idarelerle birlikte bir birlik kurarlar. Bu dahi mümkün olmazsa mevcut birliklerden birisine üye olarak girerler. Birliklerin kurulup devam ettirilmesi masraflı olduğu için belediye ve özel idareler çevredeki birliklere üye olarak girmekte ve onların tesislerinden faydalanmaktadırlar.

Halbuki her belediye ve özel idare bir birlik ve birlikler de korunmaya muhtaç çocuklar için gerekli yurt ve müesseseleri açsalar o nispette çok sayıda korunmaya muhtaç çocuk kalabalık olmayan kümeler halinde barındırılabilirdi. Bugün birçok korunmaya muhtaç çocuk yurtlara girebilmek için sıra beklemektedirler. Bunu önleyebilmek için de yeni yurtların kurulmasını ve yurt sayısının artmasını önleyici nitelikte olan 6972 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi, bu sakıncaları ortadan kaldıracak şekilde düzeltilmelidir. Bunun için de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının birliklere yaptığı yardımlar çoğaltılmalı ve birliklerin yurt kurması için yapılan yardım fonu olarak ayrı bir fon meydana getirmelidir.

bb— Çocuk Yetiştirme Yurtları: Bu yurtlar, öğretim çağına gelmiş - yedi yaş başları ile onyediy yaş sonu arasındaki - çocukların bakım ve yetiştirilmeleri için kurulurlar. Bu yurtlar hiç bir zaman bir kışla, bir ıslah evi olarak değil, çocukların daha serbest ve daha samimi bir şekilde bir arada yaşayan bir topluluk meydana getirmelerini sağlamak üzere kurulmuşlardır. Bu yurtlarda çocuklar yirmibeş ile otuzar kişilik gruplar halinde kümelenir ve her küme büyücek bir aile meydana getirecek şekilde evlere veya pavyonlara yerleştirilirler. Her kümeye öğretmen olan bir kümebaşı verilir Tercihan bu kümebaşları evli, bu işlere istekli ve ehil olanlar arasından seçilir. Bu kümebaşları çocukların her türlü kişisel ve ortak ihtiyaçları ile ilgilenir. Yetiştirme yurtları gerek toplumla ve gerekse toplum içindeki çeşitli müesseselerle ilişkiler kurabilmek için daha çok şehirler içinde kurulur. Aynı zamanda bu yerlerin toprak işleriyle ve yatılı okullarda uğraşılan diğer işlerle uğraşmaya elverişli bir yer olmasına da dikkat edilir.

Yetiştirme yurtları, buldukları çevrenin yetenek ve özellikleri ile içinde bulunduracağı çocukların değişik ve ortak özelliklerle

rine göre çeşitli şekillerde kurulabilir. Fakat bununla beraber her yetiştirme yurdunda ihtiyaca yetecek ölçüde şunlar bulunmalıdır: en azından bir revir, bir banyo, bir çamaşırılık, bir mutfak, bir anbar veya depo, bir kütüphane, yeteri kadar yatakhane, hela, çalışma, eğlenme, dinlenme ve oyun yerleri ile memur ve hizmetlilerin lojmanları.

Yeni açılacak yetiştirme yurtlarının yapı ve ilgili kuruluşları, Milli Eğitim ve Bayındırlık bakanlıklarının ortaklaşa hazırlayacakları plânlara göre yapılır. Mevcut yurtların yapı ve kuruluşlarının değiştirilme, onarılma ve genişletilme plânları da Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanır.

Büyük şehirlerde kurulan yetiştirme yurtları daha çok şehirlerden toplanan çocukların bakılıp yetiştirilmeleri için çaba harcarlar. Bu gibi yurtlarda kümeler beş ile on kişiden, yurdun toplam sayısı da 300 kişiden fazla olamaz. Bu yurtlar daha çok ilk ve orta okullar ile meslek okullarına ve işyerlerine yakın çevrelerde kurulur. Eğer mümkünse bu yurtlardaki çocukların ilk öğrenimleri ve gerekenler için meslek öğrenimleri şehirlerde sağlanır.

Öğretim yapılan okul ve kurs binaları dışında, yetiştirme yurtları çocukların devamlı olarak kaldıkları bir merkez halindedir. Çocuklar burada kalır, derslerini hazırlar, kütüphanesinde okurlar, oyun, spor, temsil, gezi faaliyetlerinde bulunurlar, eğlenirler, bahçe işleriyle uğraşırlar, dinlenirler, ferdi veya toplu olarak ders dışı bazı faaliyetlerde bulunurlar. Yurtların da bütün bu faaliyetlere uygun ve yeterli derecede kurulmaları gerektiği gibi, ilgili personelin de buna göre seçilmeleri gerekir.

Bir yerdeki korunmaya muhtaç çocuk sayısı çoksa ve burası büyük bir merkezse bu şehrin diğer semtlerinde de yeni yetiştirme yurtları açılması yoluna gidilir (25).

Bir yerde birden çok yetiştirme yurdu varsa bu takdirde, çocuklar çeşitli gruplara ayrılarak ayrı ayrı yurtlara yerleştirilebilirler. Bu ayrım yaş yönünden olabilir. Bu takdirde; yedi ile dokuz, dokuz ile on, on ile onüç, onüç ile ondört, ondört ile onsekiz yaşları arasındaki çocuklar diye ayrılır. Ayrım çocukların cinsiyeti yönünden de yapılabilir. Bu takdirde yurtlar; kızlar yurdu, erkekler yurdu, karma yurtlar olmak üzere ayrılır. Ayrım çocukların öğ-

---

(25) Bilindiği gibi bir yurttaki toplam çocuk sayısı 300 ü geçmemelidir.

renim durumlarına göre de okur yazar olmayanlar, ilkokulu herhangi bir sınıfından terkedenler, ilkokulu bitirenler veya bir dereceye kadar meslek eğitimi yahut ilkokul üstünde genel eğitim görmüş bulunanlar vs. olarak yapılabilir.

Şehir yakınlarında veya şehirlerden uzaklarda kurulan yetiştirme yurtları, daha çok köylerden ve küçük kasabalardan gelen ve süresi dolunca yine buralara dönmesi yararlı olan çocuklarla şehirlerden toplanıp ta şehirlerde kalmaları bedence, ruhça ve sosyal yönden sakıncalı görülen çocukları barındırırlar. Yetenekleri tarımsal yönde gelişen çocuklar da bu gruba katılırlar. Bu yurtlar şehirlerdeki yetiştirme yurtları gibi kurulup işletilirler. Bu yurtların yakınlarında ilkokul, ortaokul ve diğer meslek okulları varsa çocukların öğretimleri buralarda sağlanır. Yakınlarında bu gibi öğretim kuruluşları bulunmayan yurtlarda çocukların ilk, orta ve meslek öğretimleri yurt içinde sağlanır. Bunun için de yaşları elverişli olan, yani henüz öğrenim çağı başında bulunan çocuklar için yurt içinde normal bir ilkokul açılır ve çocukların ilk öğrenimleri normal yolla sağlanır. Öğrenim yaşları ilerlemiş olan çocuklar için okullarda akşam dersleri ve yaz kursları ile mecburi öğrenim sağlanır.

Bu yurtlardaki çocukların meslek öğrenimleri, çevrenin önemli tarım, ticaret ve sanat faaliyetleri yönünde düzenlenecek, döner sermayeli okul atölyelerinde kısa devreli kurslar halinde sağlanacaktır. Küçük yerlerde kurulan yetiştirme müesseselerinde büyük yerlerde kurulanlarına kıyasla okul karakteri daha çok göze çarpar. Bunların kuruluş ve personeli de buna göre kurulur ve seçilir.

Bir ilde yalnız bir tip yetiştirme yurdu bulunursa ve bu yurda yukarıda belirttiğimiz ayrımlara göre başka tip yetiştirme yurduna gönderilmesi gereken çocuk bulunursa, çocuğun bağlı bulunduğu birlik yurtlarla anlaşarak her türlü harcamalarını ödemek şartıyla bu gibi çocukları kendilerine uygun gelen tipteki yurtlara nakledebilir.

Haklarında korunma kararı alınıp ta yurtlara daimi olarak yerleştirilmeye gönderilen çocuklarla, hakkında korunma kararı alınması için mahkemeye başvurulup ta durumu acil olduğu için geçici olarak yerleştirilmeye gönderilen çocuklar tanıma ve deneme maksadıyla diğer çocuklardan ayrı bir ev veya pavyona yerleştirilirler. Tanıma ve deneme devresi dört ile sekiz hafta sürer. Bu dev-

rede bu çocukların çevrelerine intibak etmelerini sağlayacak her türlü tedbirler alındığı gibi her çocuğun tek tek sağlık, psikolojik, sosyal ve akli durumları ile yakından ilgilenerek tanınmaya ve özel problemleri keşfedilmeye çalışılır.

Daha önce çocuk bakım yurdunda bulunup ta oradaki süresi dolmuş ve yetiştirme yurduna teslim edilmiş olan çocukların tanıma ve deneme işi yetkili bir komite tarafından yapılır.

Tanım ve deneme işlerinde çalışacaklarda aranan nitelikleri, bu işte uygulanacak metodu, testleri ve test dışı diğer objektif malzemeleri (26) Milli Eğitim Bakanlığı tespit eder ve sağlar. Bu vasıtaların kullanılması ve olay ve inceleme, kişisel ve gruplar halindeki mülakat metodlarını açıklayan rehberleri de Milli Eğitim Bakanlığı hazırlar.

Bir yerde birden fazla yetiştirme yurdu varsa, daha esaslı ve sürekli tanıma ve deneme, tedbir alma maksadıyla ortaklaşa «Deneme ve Ayırma İstasyonları» ile «Psikoloji merkezleri» kurulur. Bu istasyon ve merkezler komşu illerde ortaklaşa da kurulabilir. Deneme ve tanıma istasyonlarında çocuklar, yaş, cinsiyet veya öğrenim durumlarına göre sınıflandırılırlar ve tanıma devresinde müesseselere ayak uydurmalarını sağlayacak ve kendilerinin tanınmalarına yarayacak türlü ders dışı çalışmalara yöneltilir. Deneme ve tanıma yurtları da büyük şehirlerdeki yetiştirme yurtları gibi düzenlenir ve işletilebilirler.

Deneme ve tanıma devresi sonunda her çocuk için açılan dosya tamamlanır ve elde edilen sonuçlara göre çocuk kendisine en uygun gelen kümeye veya müesseseye usulüne göre yerleştirilir.

Yetiştirme yurtları Milli Eğitim Bakanlığının denetimi altındadır. (KMÇHK m. 6). Bu yurtlara Milli Eğitim Bakanlığı her türlü yardımda bulunmakla yükümlüdür (KMÇHK m. 4/II). Yetiştirme yurdunu belirli bir bölgedeki birlik kurar, eğer o bölgede yetiştirme yurdu kurmak mümkün olmazsa Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım ve İçişleri bakanlıklarının tayin edecekleri çevrelerdeki yurt ortaklaşa kurulu. Yetiştirme yurtlarındaki çocukların sağlık durumları ile ilgilenecek personel, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından atanır. Bu iş için atanan doktor ve sağlık hizmetlileri yurtlardaki çocukları sıkı bir sağlık kontrolü altında bulundururlar. Bu yurtlarda bakılıp yetiştirilen çocukların bir mes-

(26) Bundan maksat genel öğretim müesseselerinde kullanılan araçlardır.

lek ve sanat sahibi edilmeleri de göz önünde tutulur. Bu iş için gerekli öğretmen ve teknik eleman Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanır (KMÇHK m.). Bu yurtların memur ve hizmetlileri de resmi sıfatı ve Belediye memurlarının hak ve vazifelerini haizdirler.

6972 sayılı Kanunun yedinci maddesinde belirtildiği gibi, yetiştirme yurtlarındaki çocukların ilk öğrenimleri zorunlu olarak sağlanır. İlk öğrenimden sonra kabiliyetli olan çocuklara daha ileri seviyede öğrenim fırsatı sağlanır (KMÇHK m. 15). Bu gibi çocukların öğretim şartları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tesbit edilir. Öğrenim imkânı sağlanan çocuklar, her derecedeki genel öğrenim kuruluşları ile, meslek okul ve kuruluşlarına yerleştirilirler. Öğrenimin yanısıra, ilk öğrenimden sonra kabiliyeti olmayan ve ileri seviyede öğrenime devam edemeyen çocuklar ise bir meslek ve sanat sahibi edilmek üzere gerekli atölye ve işyerine veya meslek okullarına yerleştirilirler. Çocukların öğrenimi iki yolla sağlanabilir.

aa — Yetiştirme yurtları dışında : Yetiştirme yurtları şehirlerde kurulacak ise bunlar için ilk ve orta öğrenim kuruluşları ile meslek okullarının bulunduğu çevreler tercih edilir. Bu takdirde çocuklar öğrenimlerini bu müesseselerde görürler. Yurt binası dışındaki genel okul ve kuruluşlarda öğrenim gören çocukların öğrenim giderleri, bağlı buldukları birliklerce sağlanır. Dışarıda öğrenim gören çocukların yurtları, onların barınma merkezleri görevini görür. İlk öğrenimden sonra kabiliyetli olan çocuklar ileri seviyede öğrenime devam ettirilirlirler. Bunlar kabiliyetlerine, öğrenime karşı olan ilgilerine ve yaşlarına göre Milli Eğitim bakanlığının tayin ve tesbit edeceği şartlar altında yatılı, yatisız her derecedeki genel öğretim kuruluşları ile meslek öğrenimi veren kuruluşlara yerleştirilirler. Bağlı buldukları yurtlar bu çocukları öğrenimleri sırasında yakından denetler ve onlarla ilgilenir.

İlk öğrenimlerini bitirdikten sonra yatılı veya yatisız olarak ileri seviyedeki öğrenime devam etmeleri uygun olmayan veya ilk öğrenim görmeden öğrenim çağını doldurmuş bulunan çocukların kısa yoldan iş ve meslek sahibi yapılmaları sağlanır. Bunun için çocuklar genel ve katma bütçeli daireler, özel idareler, belediyeler, 3659 sayılı kanuna bağlı kuruluşlar ve sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan diğer kuruluşlar tarafından kurulmuş fabrika, diğer her türlü tesis ve tarım işletmelerinde çalıştırılmak suretiyle iş sahibi edilirler. Bu gibi çocukların bakım ve yerleştirilmeleri ile ilgili harcamalar yerleştirildikleri kuruluşlar tarafından

karşlanır (KMÇHK m. 16). Bu kuruluşların çocuğun masraflarını karşılamaları mümkün değilse çocuğun bağlı bulunduğu yetiştirme yurdu bu masrafları karşılayacaktır (KMÇHK m. 17).

Böyle bir müesseseye yerleştirilemeyen çocuklar, özel fabrika ve işyerlerine çıraklık yapmak üzere yerleştirilerek iş sahibi edilebilirler. Çocuğun bu gibi yerlere yerleştirilirken onun bakım ve yetiştirme masraflarını üstlerine alanlar tercih edilirler (KMÇHK m. 16). Eğer çocuğun bakım masraflarını karşılayacak bir müessese bulunmazsa, bu giderler çocuğun bağlı bulunduğu yurtlar tarafından karşılanır (KMÇHK m. 17).

İş ve meslek sahibi edilmek üzere bir yere yerleştirilen çocukların durumları, yurt idarecileri ile işyeri sahipleri veya yetkili kişiler arasında bir yazılı sözleşme ile kararlaştırılır. Çocuklar bu yerlere bir çıraklık sözleşmesi veya ücretli bir sözleşme ile bağlı bulunabilirler. Köylerde veya çiftçiler yanında çalışan çocuklar aynı bir ücret alabilirler. Ücretin başlama zamanı, süresi ve miktarı işveren ile yurt idarecileri arasında tesbit edilir. Ücretle bir yerde çalışan çocukların aldıkları ücretten birlik encümenince tayin edilecek belirli bir kısmı, çocuğun bakılma ve yetiştirilmesine katılma payı olarak ayrılır, bunun dışında yine birlik encümenince tayin edilen çocuğun belli miktardaki harçlığı da ayrıldıktan sonra geri kalanı çocuk adına millî bankalardan birinde açtırılacak hesaba yatırılır (KMÇHK m. 18). Çocuk aynı ücret karşılığı çalışmışsa bunlardan paraya çevrilmesi kabil olanlar paraya çevrilerek çocuk adına bankada açtırılacak hesaba yatırılır. Paraya çevrilemeyenler köy ihtiyar kurulunca değerlendirilerek çocuk adına saklanır.

Çocuklar reşit olunca bankada onlar adına saklanan paraları kendilerine verilir. Bu çocuklar hakkında Medenî Kanununun 398 inci maddesi geçerli değildir (KMÇHK m. 20). Medenî Kanunun adı geçen maddesinde vesayet altındaki şahsın, kendi tasarrufuna bırakılan mallarla vasisinin izni ile çalışarak kazandığı malları bizzat kendisinin idare edebileceği belirtilmektedir. Bu çocukların bankadaki paraları yurt ilgililerinin izni ve imzası olmadan çekilemez.

bb — Yetiştirme yurtları içinde : Yetiştirme yurtlarının yakınlarında ilkokul, ortaokul ve diğer meslek okulları varsa, yukarıda belirtildiği gibi çocukların öğrenimleri, giderleri yurtlar tarafından karşılanmak üzere buralarda sağlanır. Fakat yurtların yakınında bu şekilde öğrenim kuruluşları yoksa, çocukların ilk, orta ve meslek öğrenimlerini sağlamak üzere yurtlar içinde birtakım tedbirler

alınır. Bu tedbirlerden olmak üzere okullar ve kurslar açılır. Henüz öğrenim çağında bulunan çocuklar için yurt içinde ilkokullar açılır ve çocukların ilk öğrenimleri genel metodlarla sağlanır. Öğrenim yaşı ilerlemiş olan çocuklar için ise yurtlarda akşam dersleri ve yaz kursları açılarak bunların ilk öğrenimleri de mecburi yolla sağlanır. Bu şekilde ilk öğrenimlerini tamamlayan ve ileri seviyede öğrenime devam edebilecek kabiliyette olan çocuklara daha önce anlatıldığı gibi ileri seviyede öğrenim yapma imkânları sağlanır (27).

Daha ileri seviyede öğrenim yapma kabiliyetleri olmayan çocukların kısa ve çabuk yoldan bir meslek ve sanat sahibi olmalarını sağlamak için bunlar yurtların çevrelerindeki meslek ve sanat okulları ile atölye ve işyerlerine yerleştirilirler. Fakat yurtların çevresinde böyle yerler yoksa yurtlar içinde bu yolda tedbirler alınır. Bunun için de o çevrenin ekonomik ihtiyaçları ile meslek sahibi edilmek istenen çocukların özellikleri göz önünde tutularak döner sermaye ile işleyen çeşitli ve kısa süreli ticaret ve ziraat kursları açılır.

Yetiştirme yurtlarında açılacak atölyelerin programları çevrenin meslek öğretmenleri ile ilgililerden meydana gelecek bir komisyon tarafından hazırlanır ve Milli Eğitim Bakanlığının onayına sunulur. Yetiştirme yurtlarında ne gibi atölyelerin açılacağına yurdun öğretmenler kurulu karar verir.

Gerek yurtlar içinde ve gerekse yurtlar dışında iş ve meslek alanında yetiştirilmek üzere atölyelere yerleştirilen çocuklarda asılolan o iş ve meslekle ilgili hüner ve maharetlerin kazanılmasıdır. Atölyelerin çalışma programları da buna göre düzenlenir. Çocukların işyerleri, atölye ve meslek sahibi olmak için yerleştirildikleri yerlerdeki durumları da yakından denetlenir. Çocukların sağlık ve eğitim durumlarında bir aksama görülürse, çocuğu barındıran veya yetiştiren kişi veya müesseseye önce bir ihtarda bulunulur. Buna rağmen durum düzelmezse bu gibi kişi ve kuruluşların çocuk yetiştirmeleri yasaklanır ve yerine göre kuruluşlar kapatılır (KM-ÇHK m. 23).

Yetiştirme yurtlarında bulunan çocuklar yurtlardan kaçacak olurlarsa zabitanın yardımıyla bulunularak geri getirilirler. Yurtlardan ikinci defa kaçan çocuklar hakkında ne gibi tedbirlerin alınacağı hakkında herhangi bir hüküm yoktur. Bu gibi çocukların

(27) Bu hususta bk. sh. 197.

«çalışma metodu ile islah» esasına dayanan çocuk islah evlerine yerleştirilmeleri gerekir (28).

Bir kuruluş veya işyerine yerleştirilen çocukların yerleri bağlı buldukları birliklerin izni olmadan değiştirilemez. Ve çocuklar buraları terkedemezler (KMÇHK m. 24). Çocuklar buraları gizlice terkederlerse özel işyeri veya kuruluşların sahip ve sorumluları durumu hemen ilgili yetiştirme yurduna bildirirler.

Özel işyerleri veya kuruluşlara yerleştirilen çocuklara karşı Türk Ceza Kanununun 429 ve sonraki maddelerindeki suçları işleyen kimseler bir seneye kadar hapis cezası ile mahkûm edilirler (29).

İşyerlerinde veya özel şahıslar yanında çalışan çocukların paralarını gerekli müddeti içinde birliğine veya bankalara yatırmayan ve çocuk reşit olduktan sonra bankalardan alınan paraları çocuğa geri vermeyenler hakkında 3 ay ile bir sene arasında hapis 200 ile 2000 lira arasında hafif para cezası tatbik olunur (KMÇHK m. 26). Çocuklara aynı ücret olarak verilen malları, korumayan ve saklamayanlar hakkında 200 ile 2000 lira arasında ağır para cezası uygulanır (KMÇHK m. 26/III).

b— Olağanüstü hallerde bahis konusu olan müesseseler :

Bunlar beden, zihin ve sosyal özürleri veya özellikleri dolayısıyla bakım ve yetiştirme yurtlarının normal programları içinde yetiştirilmelerine imkân olmayan ve özel eğitimi gerektiren çocuklar için açılan yurtdır. Bu yurtlar da başlıca iki tiptir.

aa— Beden ve zihin yapıları özürlü olan veya özellik gösteren çocuklar için açılan yurtlar :

Bu yurtlar sıfır ile onsekiz yaş arasında bulunan ve beden ve zihin yapıları önemli derecede özürlü olan veya özellik gösteren çocuklar için açılır. Bu yurtları Millî Eğitim Bakanlığı kurar, aynı zamanda bu çocuklar için kurulan özel yurtdan başka bu maksatla açılmış resmi ve özel kuruluşlardan da faydalanılır. Beden ve zihin yapıları özürlü olan veya özellik gösteren çocuklar da başlıca altı gruba ayrılırlar :

(28) Bu hususta bk. ZEVKLİLER, Aydın: Çocuk Suçluluğu (Seminer ödevi) Ankara Hukuk Fakültesi, 1964, sh. 26 vd.

(29) Fazla bilgi için bk. EREM, Faruk: Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, İkinci baskı, Ankara 1965, sh. 773 vd.

- 1 — Körler ve iyi görmeyenler
- 2 — Sağırklar ve iyi duymayanlar
- 3 — Adale, kemik ve hareket sisteminde özrü olan sakatlar
- 4 — Üstün zekalılar ve istidatlılar
- 5 — Geri zekalılar
- 6 — Eğitimi zor çocuklar

Bazı çocukların birden çok özrü olabilir. Bu takdirde hakim vasıftaki özrünü ilgilendiren yurtlara yerleştirilirler. Milli Eğitim Bakanlığı bu gibi çocuklar için yatılı okul ve sınıflar şeklinde kuruluşlar açar. Bu kuruluşlar; ana okulları, ilkokullar, orta dereceli genel öğrenim veren okullar, meslek okul ve kursları şeklinde olabilir. Bu kuruluşlar ayrı ayrı yerlerde açılacakları gibi, hepsi veya birkaçı bir arada açılabilir. Bir yerde bu gibi özellik arzeden çocuklar çok sayıda ise, sınıflar açma yoluna gidilir. Bu gibi yurtlar daha çok şehir kıyılarında, sosyal çevre ve kuruluşlarla kolayca ilişkiler kurulabilecek yerler ile toprak, tarım işlerine elverişli olan yerlerde kurulurlar. Bir yerdeki özel öğrenim kuruluşları birden fazla ise burada deneme ve tanıma istasyonları ile çocukların iyileşmelerini sağlayacak psikolojik merkez ve klinikler de açılır.

Özel eğitimi gerektiren çocuklar için açılan yurtlara, gerekirse korunmaya muhtaç olmayan fakat özürlü bulunan çocuklar da gündüzlü veya yatılı olarak yerleştirilebilirler. Yatılı olarak devam edecek olan bu gibi çocuklardan eğitilmeleri karşılığında belirli bir ücret alınır. Bu ücretin miktarı il veya ilçe yönetim kurullarınca tespit edilir. Bu yapılırken yurda devam edecek çocuğun maddi durumu ve bir yıllık masrafları esas tutulur.

Korunmaya muhtaç çocukların bakım masraflarını nüfusa kayıtlı oldukları yerdeki çocuk koruma birlikleri öder.

Özel eğitime muhtaç çocukların öğrenimlerinin kolayca sağlanabilmesi için bunlar mümkün olduğu kadar erken - okul çağından önce - aranıp bulunmalıdır.

Özel eğitim müesseselerinin faaliyetleri başlıca şu gruplara ayrılır :

- 1 — Tanıma ve tedavi
- 2 — Hazırlık ve intibak sınıfları
- 3 — İlk öğrenimi mecburi olarak tamamlama
- 4 — Çocuklara meslek seçme ve kazandırma
- 5 — İşe yerleştirilme ve takip.

Bu kuruluşların özellikleri göz önünde tutularak imkân nispetinde bu kuruluşlara, ihtiyaca göre göz ve kulak doktorları, okul psikoloğu, çocuk psikiyatristi, sosyal yardımcı, genel bulgu araçları ile iyileştirme araçları verilir.

Hazırlık ve intibak sınıflarında çocukların özürlerinin giderilmesine veya özürlerinden doğan bir kısım sonuçların hafifletilmesine çalışılır. Bundan maksat çocuğu normal ilk öğretime hazırlamaktır.

Özel eğitim kuruluşlarında diğer normal kuruluşlara nazaran toplu halde değil de ferdi bakım ve yetiştirme esastır. Yetiştirme faaliyetleri dışında diğer normal yurtlara benzeyen bir yol izlenir.

bb— Sosyal yönden özürlü olan çocuklar için açılan yurtlar :

Türk Ceza Kanununun 53, 54, 57 ve 58 inci maddelerine göre; haklarında eğitim tedbirleri alınması gereken çocuklar için Adalet Bakanlığı gerekli özel eğitim yurtlarını açar (30). Bu yurtların kurulması ve işletilmesinde Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları ile sıkı işbirliği yapar. Bu yurtların bina ve kuruluşlarının plânları ile eğitim, program ve yönetmelikleri her üç bakanlık tarafından ortaklaşa hazırlanır. Bu yurtlar esas itibarıyla yetiştirme yurtları ile özel öğretim kuruluşlarının temel ilkelerine göre kurulur ve işletilir. Bu yurtlara, Adalet, Millî Eğitim ve Sağlık şe Sosyal Yardım bakanlıkları gerekli yardımlarda bulunur ve yurtlarla yakından ilgilenip onları denetler.

B— ÖZEL TEDBİRLER :

Bu tedbirler Medenî Kanun ve 6972 sayılı Kanunda ortaklaşa olarak değil de sadece birisinde, yani ya Medenî Kanun ya da 6972 sayılı Kanunda öngörülen tedbirlerdir. Bu tedbirler incelenirken yeri geldikçe, hangisinin hangi kanunda düzenlendiği de belirtilecektir.

1 — Çocuğun bir şahıs yanına yerleştirilmesi :

Bu tedbir sadece 6972 sayılı Kanunda öngörülmüştür. Hakkında korunma kararı verilmesi istenen çocuğun dosyasını inceleyen hâkim, eğer çocuğun yararına ise -çocuğun gruplar halinde diğer

(30) Fazla bilgi için bk. EREM, Faruk: Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, C. I, ikinci bası, Ankara 1966, sh. 416-421.

çocuklarla birlikte eğitiminin sakıncalı olması hali bir misaldir - onun bir şahıs yanına yerleştirilmesi yolunda karar verir. Bu hal çocuğun bir şahıs tarafından evlât edinilmesi halinden başkadır. Burada şahıs, çocuğu evlât edinmemekte fakat, çocuğun bakım ve eğitimi sağlanmak üzere bu şahsın yanına yerleştirilmektedir. Çocukların giderlerini karşılamak üzere bağlı buldukları birliklerce bu şahıslara belirli bir ücret verilir. Bu ücretler yıllık tutarları üzerinden hesaplanarak verilir. Çocukların yanlarına yerleştirileceği kişiler, bunu yapmaya istekli ve ehil olmalıdırlar. Çocuk bir şahıs yanına yerleştirilirken çocuğun bağlı bulunduğu birlikle bu şahıs arasında yazılı bir sözleşme yapılır ve bu sözleşmede çocuğun bakım ve yetiştirilme şartları kararlaştırılır. Çocuğun yanına yerleştirildiği şahıs, çocukların meslek eğitimlerini ve genel öğrenimlerini sağlamak zorundadır. Bu kişi çocuğa, öz ana veya babası gibi muamele edecek, çocuğa ana babadan yoksun olduğunu unutturacak ve onu topluma yararlı bir kişi olarak yetiştirecektir. Gerek çocukların bedenî, fikrî ve meslek eğitimlerinin ihmal edilmesini önlemek ve gerekse çocuğun bu kişi tarafından istismar edilmesine mani olmak için birlikler, çocuğun durumunu yakından ve sık sık denetlerler.

2 — Ana babadan velâyetin nez'i :

Bu tedbir sadece Medenî Kanunun «Hâkimin müdahalesi (m. 272)», «Himaye tedbirleri (m. 273)», «Çocukların yetiştirilmesi (m. 274)» başlıkları altında yer alan hükümlerinde öngörülmüştür. Medenî Kanun hükümleri gereğince çocuklar reşit oluncaya kadar ana babalarının velâyeti altındadırlar. Velâyet müessesesinin kapsamı çok geniştir. Veli sıfatını taşıyan ana baba çocuğun hem mesleki (MK m. 265) hem dinî (MK m. 266) eğitimi, hem de onun diğer bütün yönlerden eğitim ve yetiştirilmesi ile mükelleftirler. (MK m. 267). Velâyet görevini yerine getiren ana babanın bir çok mükellefîyetleri yanında bir çok hakları da vardır. Ana baba çocuğun her yönden yetişmesi ile yakından ilgilenecek ve gerekli titizliği gösterecektir. Ayrıca ana baba kanunî temsilci sıfatı ile çocuk adına her türlü hukukî muameleyi yapacaktır. Ayrıca çocuğun şahsî malları varsa onları da idare edeceklerdir. Özet olarak ana baba çocuğun malları ve şahsı üzerinde bir takım hak ve mükellefîyetlere sahiptir (31).

(31) Fazla bilgi için bk. VELİDEDEOĞLU, H. V. : a.g.e., sh. 348 vd., AKINTÜRK. Turgut : a.g.e., sh. 298 vd.

Yukarıda sayılan bu mükellefiyet ve haklar ana baba- çocuk ilişkilerinin gerektirdiği normal sonuçlardır. Eğer bu sonuçlar sağlanamıyorsa, yani ana baba çocuğa karşı olan mükellefiyetlerini yerine getirmekte ve haklarını kullanmakta gerektiği gibi titiz davranmıyor veya davranamıyorsa bu durumda ana baba- çocuk ilişkilerinde bir düzensizlik vardır. Bu düzensiz durumun ortadan kaldırılması için gerekli tedbirleri almak, hukuka, yani dolayısıyla topluma düşer. Ana babanın çocuk üzerindeki haklarını kötüye kullanmaları ve mükellefiyetlerini yerine getirmemeleri, toplumun iyilik duygularına, hukukun temel prensiplerinden birisi olan objektif hüsnüniyet kaidelerine ve bilhassa Medenî Kanun 288 e aykırı düşer.

Çocuk ilk bakışta aile içindeki durumu ile değerlendirilir. Fakat çocuk aslında sonunda toplumun malıdır, toplumun bir üyesi olarak ona katılmaktadır. Kişi, insan olarak daima egoist davranmak eğilimindedir. Ana baba-çocuk menafatleri çatıştığı zaman aslanan daima ana babanın fedekârlıkta bulunmasıdır. Fakat öyle haller olabilir ki ana baba bencil duyguların etkisiyle çocuğun menfaatlerini ikinci plâna atıp kendilerinininkini birinci plâna çıkarabilirler. Yahut ta ana baba çocuğuna karşı son derece kayıtsız davranabilir. Bu durumda ana baba hakkını açıkça kötüye kullanmasa dahi kendisine düşen görevleri yerine getirmemekte ve böylece çocuğun menfaatlerini yeteri kadar korumamaktadır. Bu yönden incelenince velâyetin nez'i müessesesinin önemi kolaylıkla anlaşılabilir. Bu sebeptendir ki Medenî Kanunumuz velâyetin nez'i müessesesini etraflı bir şekilde düzenlemiştir (MK m. 273 vd.) (32).

Medenî Kanun velâyetin nez'ini gerektiren halleri 274 üncü maddesinde iki şık halinde düzenler. Bunlar velâyetin gerektiği gibi ifa edilmemesi hali ile ana babanın yeniden evlenmesi halleridir.

Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanun açısından daha önemli olanı, velâyetin gereği gibi ifa edilmemesi halidir.

a— Velâyetin gereği gibi ifa edilmemesi :

Yukarıda, genel olarak, ana babanın çocuk üzerinde veli sıfatıyla bir takım haklara ve mükellefiyetlere sahip olduklarını görmüştük. Ana baba bu mükellefiyetlerini yerine getirmez ya da getiremezse Medenî Kanun gereğince velâyetin kendilerinden nez'i gerekir. Velâyetin nez'ini gerektiren haller nelerdir?

(32) Fazla bilgi için bk. VELİDEDEOĞLU, H. V. : a.g.e., sh. 348 vd., AKINTÜRK, Turgut : a.g.e. sh. 298 vd.

aa— Velinin nüfuzunu ağır surette suiistimal etmesi :

Ana babanın veli olmak sıfatıyla çocuğun şahsı ve malları üzerinde bir takım hakları ve ödevleri vardır (MK m. 262). Bunlar içinde en önemlileri : Çocuklara gerekli terbiyeyi vermek (MK. m. 264/I, II), Çocuğun mesleki terbiyesini yönetmek (MK m. 265), Çocuğa dinî terbiye vermek (MK m. 266/I), Çocuğu tedip etmek (MK. m. 267), Çocuğu, hukukî işlemlerinde temsil etmek (MK. m. 268/I, II) dir (33).

Ana baba yukarıda sayılan hakları kullanırken ya da mükellefiyetleri yerine getirirken bunların sınırlarını aşabilir. Örneğin, çocuğa gerekli terbiyeyi verip onu tedip ederken, aşırı davranarak ona bedenen eza ve cefa edebilirler. Bu haller çocukta bedenî yünden bir takım gelişme gerilikleri veya özürleri meydana getirebileceği gibi manevî yönden de çocukta bir çöküntü yaratabilir.

Ayrıca ana baba çocuğun mallarını yönetirken veya çocuğu üçüncü şahıslara karşı temsil ederken kötü niyetle davranabilir ve böylelikle çocuğun parayla ölçülebilen menfaatleri zarara uğrayabilir.

Bu halleri önlemek için hâkim gerekli tedbirleri alır ve bu arada velâyeti de nez'edebilir (MK. 274/I) (34).

bb— Ana babanın velâyeti ifada fahiş ihmalde bulunması :

Ana baba velâyet müessesesinin icabı çocuk ile yakından ilgilenecek, çocuğun gerek şahsî ve gerekse mamelekî her türlü sorunlarına bir çözüm yolu bulmaya çalışacaktır. Bunu yapabilmek için de kendilerine Medenî Kanunla tanınan hakları kullanmak ve gereğinde yine bu kanunla yükletilen mükellefiyetleri yerine getirmek durumunda kalacaktır. Bütün bunları yaparken Medenî Kanun 2 nci maddesi, yani Objektif hüsnüniyet hükümlerine uygun hareket etmesi gerekir. Objektif hüsnüniyet kaidesinin bilhassa velâyet hakkından doğan hakların kullanılmasında ve borçların ifasında çok önemli bir fonksiyonu vardır.

Ana baba, velâyetten doğan haklarını dikkat ve titizlikle çocuğun yararına olacak şekilde kullanmalıdırlar.

Ana baba, çocuğun şahsı ve malları ile ilgilenmez, çocuğuna karşı devamlı kayıtsız davranırsa, kendisine Medenî Kanun 264/II

(33) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut : a.g.e. sh. 284 vd.

(34) Fazla bilgi için bk. VELİDEDEOĞLU, H.V. : a.g.e. sh. 452 vd.

ve sonraki hükümlerle yükletilen mükellefiyetleri yerine getirmiyor demektir. Ana babanın çocuklarına karşı olan mükellefiyetlerini kasden yerine getirmedikleri haller bulunabileceği gibi, bunları ihmal de edebilirler. Fakat önemli olan çocuğun durumudur. Çocuk bu yüzden onarılması mümkün olmayan aksaklıklara sahip olabilir ve içinden kolayca kurtulamayacağı kötü durumlarla başbaşa kalabilir. Örneğin, ana babasının hiç ilgilenmeyip, başıboş bıraktığı çocuğun uyuşturucu maddeleri kullanma alışkanlığına tutulması, başıboş serseri bir hayat yaşamaya başlaması, kötü kişilerle düşüp kalkması gibi. Mükellefiyetlerini bu şekilde ihmal eden ana babadan velâyetin nez'i hem Medenî Kanun 274/I ve hem de bu çocuğun menfaatleri icabıdır. Çünkü bu durumda Medenî Kanun 274/I in aradığı anlamda ana babanın «fahiş ihmali» bahis konusudur.

cc— Ana babanın velâyeti ifadan aciz olmaları :

Burada ana babanın kasdi, veya ağır ihmali söz konusu değildir. Ana baba velâyetten doğan mükelefiyetlerini yerine getirmeyi istemektedir, yerine getirdikleri kanısıyla da hareket etmektedirler. Fakat bu husustaki kabiliyetsizlikleri ya da davranışları dolayısıyla başarılı olamamaktadırlar. Örneğin ana baba çok yaşlıdır ve çocukla ilgilenen güce sahip değildirler. Bu yüzden çocukları ile gerektiği gibi meşgul olamamaktadırlar. Yahut ta ana baba yoksuldur ve ekonomik yetersizlikler yüzünden çocuğuna karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu bakım mükellefiyetinin bir kısmını yerine getirememektedirler.

Bazen de ana baba çocuğuna karşı olan ödevlerini yerine getirmek için çaba harcar fakat bilgisiz, tecrübesiz olduğu için çocuğun mefaatlerine uygun olarak hareket edemez. Örneğin, çocuğu gerektiği gibi yetiştiremez. Ya da gerekli eğitim yollarını seçmede hataya düştüğü için çocuğun eğitimini gerektiği gibi sağlayamaz.

Bundan başka olarak ana babanın çocuğuna karşı olan mükellefiyetlerinden bazısını yerine getirmesi ve bazısının da velâyeti ifa hususundaki imkânsızlığı, kabiliyetsizliği, bilgi ve tecrübiyetsizliği görgüsüzlüğü dolayısıyla istemiyerek veya bilmeyerek ihmal etmesi mümkündür.

Topluca incelediğimiz bu haller ana babanın velâyeti ifadan aciz olmaları sonucunu doğurur ve gerekirse ana babadan velâyetin nez'ini gerektirir (MK. m. 274/I).

dd— Ana babanın mahcur olması :

Medenî Kanunumuz hacir altına alınmayı gerektiren sebepleri velâyetle ilgili hükümleri içersinde düzenlemiştir. Medenî Kanun

355 gereğince; «Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, israf, ayyaşlık, suihal ve suidare ve bir sene ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalara çarptırılmış olmak» halleri birer hacir sebebi teşkil eder. Hacir altına alınan kişinin fiil ehliyeti tam değildir, hatta bazı hallerde bu ehliyeti hiç yoktur. Şahıs tam ehliyetsiz durumdadır. Bunlar çoğu zaman kendilerini idareden ve kendi işlerini gereği gibi görmekten acizdirler. Bunları kanunen temsil etmek üzere bir vasi tayin edilir (35).

Kendileri kendi işlerini görmekten aciz olan ana baba çocuklarına karşı olan ödevlerini yerine getiremeyeceklerdir. İşte buna dayanarak Medenî Kanun bu gibi hallerde onlardan velâyetin nez'ini öngörmüştür (MK m. 274/1) (36).

Burada genel olarak şunu belirtmek gerekir ki, ana babadna yukarıda sayılan sebeplerle velâyetin nez'i son tedbir olarak ele alınır. Daha önce önüne böyle bir mesele gelen hâkim ana babaya yol gösterecek, direktif verecek, talimat verecek ve ihtarda bulunacaktır (37). Yani ana babaya ödevlerini hatırlayıcı tedbirler, alacaktır. Bütün bunlar faydasız kalırsa, hâkim son tedbir olarak velâyetin nez'ine karar verecektir. Fakat ana babanın akıl hastası olması, ayyaşlığı ve belki de sui hale sahip olması halinde hâkimin başka tedbirlere başvurmadan velâyeti ana babadan nez'etmesi çocuğun menfaati icabıdır.

b— Ana veya babanın yeniden evlenmesi :

Velâyetin nez'ini gerektiren diğer bir sebep te, boşanmadan sonra kendisine velâyet hakkı hâkim tarafından verilmiş olan tarafın yeniden başka bir şahısla evlenmesi halidir (MK m. 275) Bu hal konumuzla ilgili olmadığı için burada üzerinde durulmayacaktır (38).

3 — Çocuğa vasi ve bazı hallerde kayyım tayini :

Onsekiz yaşını bitirmemiş olan çocuklar için aslolan velâyet altında bulunmak olduğuna göre bunların kanunî temsilcileri de ana ve babadır. Fakat eğer ana babadan velâyet nez'edilir veyahut ta çocuk ana ve babası olmaması dolayısıyla velâyet altında bulun-

(35) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut : a.g.e. sh. 366 vd.

(36) Fazla bilgi için bk. VELİDEDEOĞLU, H. V. : a.g.e., sh. 452 vd.

(37) Fazla bilgi için bk. VELİDEDEOĞLU, H. V. : a.g.e., sh. 349 vd.

(38) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut : a.g.e., sh. 299 vd. VELİDEDEOĞLU, H. V. : a.g.e. sh. 354-355.

mazsa çocuğa bir vasi tayin edilmek icap eder (MK. m. 354). Bazı belirli ve ender hallerde de çocuğa kayyım tayin edilebilir. Örneğin ana ve babanın çocuğun mallarını iyi idare edememesi halinde bu iyi idare edememe kendilerinden velâyetin nez'ini gerektirecek derecede değilse onlara idare hususunda yol göstermek üzere bir kayyım tayin edilir (MK m. 285/II).

Vasi tayini, kayyım tayinine nazaran daha genel bir tedbirdir. Kayyım tayini ise ancak belirli ve özel hallerde yapılır.

a— Çocuğa bir vasi tayini :

aa— Velâyetin nez'i halinde :

Ana babadan velâyet nez'edildiği zaman çocuğa bir vasi tayini gerekir (MK. m. 274/1). Bu hal, çocuğun özel durumunun gerektirdiği bir sonuçtur. Bir defa küçük tam fiil ehliyetine sahip değildir. Bedenî ve fizikî yönden de büyük kişilere karşı daha zayıf durumdadır. Bu haliyle günlük yaşantısı içinde çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Onun bu zorluklardan kurtulması için kendisini devamlı olarak koruyan ve onu temsil eden, veli sıfatını taşıyan ana babadır. Eğer ana babadan velâyet nez'edilirse çocuk temsilcisiz ve koruyucusuz kalacaktır. Onun için bu gibi çocukların, kendilerini koruyup, hukukî işlemlerini onlar adına yapacak bir temsilciye ihtiyaçları vardır. İşte çocuğun muhtaç olduğu bu temsilci kendisine tayin edilecek olan vasidir (MK. m. 274/II). Velâyet müessesesi, vesayet müessesesine nazaran bir takım başlıklar gösterirse de çocuğun korunmaya muhtaç olması böyle bir tedbiri zorunlu kılar (39). Vasi, kanunî temsilcisi olmak sıfatıyla çocuğun şahsî ve mamelekî durumu ile yakından ilgilenecek, gereken titizliği gösterecek, çocuk namına hukukî muamelelerini yapacaktır.

Vasi, bu işleri görürken veli gibi serbestçe hareket edemez. Vasinin üstünde kontrol ve murakabe vazifelerini gören vesayet daireleri vardır ki bunlar sulh ve asliye mahkemeleridir. Vesayet makamı olan sulh mahkemesi, vasinin vesayet işlerini görürkenki işlemleri hakkındaki şikayetleri inceler (MK m. 404/1). Sulh mahkemesinin vesayetle ilgili olarak verdiği kararlara itiraz edilebilir. İtiraz edilecek makam asliye mahkemesidir (MK.m. 404/11, 432). Vasinin, vesayet alanındaki kişi adına yapacağı işlemlerin bazılarında

(39) Velayet ve vesayet müessesesinin gösterdiği farklılıklar hususunda fazla bilgi için bk. VELİDEDEOĞLU H. V. : a.g.e., sh. 349 vd.

sulh mahkemesi, bazılarında da sulh mahkemesi ile birlikte asliye mahkemesi izin verir (MK m. 405) (40). Vasinin yaptığı işlemlerin rapor ve hesaplarını inceleyip tamamlanmasını ve düzeltilmesini de sulh mahkemesi emredebilir (MK m. 407/1) (41)

bb — Velâyet altında bulunmayan küçüklere vasi tayini :

Bazı hallerde - çocuğun ana babasının ölmesi, kayıp olması, çocuğu terketmesi gibi sebepler dolayısıyla - çocuklar velâyet altında değildirlir. Bu gibi hallerde de bu çocuklara bir vasi tayin edilmesi gerekir.

Nüfus, adliye ve idare memurları, görevleri dolayısıyla velâyet altında bulunmayan bir çocuğun varlığını öğrenmişlerse bunu derhal sulh mahkemesine ihbar etmekle yükümlüdürler (MK. m. 354).

b — Çocuğa bir kayyım tayini :

Çocuklara bazı belirli hallerde kayyım tayin edilebilir. Bu haller çocuğun mallarının tehlikeye düşmesi (MK. m. 285/II), evlilik dışında doğan çocuk hakkında bazı tedbirler alınması (MK. m. 298) bir işte kanunî mümessil ile çocuğun menfaatinin çatışma halinde bulunması veya kanunî mümessilinin bir maniinin çıkması halleridir (MK. m. 376). Çocuğa bir kayyım tayininin gerektiren hallerden yalnız ilk ikisi konumuzla ilgili olduğundan sadece onlar üzerinde durulacaktır.

aa— Çocuğun mallarının tehlikeye düşmesi :

Çocuğun şahsına ve mallarına dikkat ve ihtimam göstermekle mükellef olan ana ve baba gerekli dikkat ve titizliği göstererek çocuğun mallarını onun yararına olacak şekilde yöneteceklerdir Ana babanın bu mükellefiyetlerini gerektiği gibi yerine getirmemeleri sebebiyle çocuğun malları tehlikeye düşer ve bu durumda bir takım tedbirler alınır ki bunlardan birisi de çocuğa bir kayyım tayinidir (MK. m. 285/II) (42) Bu kayyım tayininin idare kayyım tayini olduğu fikri doktrinde hakimse de aslında idare kayyım tayin edildiği kişiyi icabında temsil edebileceği gibi, temsil kayyımını da malların idaresine katılabilir bu bakımdan ikisi arasında bir

(40) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut a. g. e. sh. 396 vd.

(41) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK Turgut : a. g. e., sh. 395-397.

(42) Bk. VELİDEDEOĞLU, H. V. : a. g. e., sh. 350.

ayırım yapmanın pratik bir önemi yoktur (43). Egger'e göre bu eşit kayyımlığa «Tamamlayıcı kayyımlık» adını vermek daha uygundur. Çünkü küçüğün zaten kanunî mümessili vardır fakat özel sebepler dolayısıyla bunun yanında bir de kayyım tayin edilmektedir (44).

Çocuğa bir kayyım tayinini gerektiren bir durumun ortaya çıkması halinde, sulh mahkemesince çocuğa kendiliğinden veya ilgili-lerin başvurması üzerine bir kayyım tayin edilir. Kayyım kendisine verilen görevi sulh mahkemesinin talimatına uygun olarak yapar (MK. m. 402).

Çocuğa bir kayyım tayin edildiği zaman ana babadan velâyet nez'edilmiş değildir. Çocuğun mallarının idaresi yine ana babada kalır, tayin edilen kayyım yalnız onların bu idaresine nezaret eder ve onlara yol gösterir (45).

bb— Çocuğun evlilik dışında doğmuş olması :

Evlilik dışında doğmuş bir çocuk ile anası arasındaki bağ, gayri sahih nesep bağıdır. Böyle bir çocuğa karşı anası, tıpkı sahih nesepli çocuklarına karşı haiz olduğu hak ve ödevlere sahiptir (MK. m. 311/II). Fakat velâyet ve çocuğun malları üzerindeki hakları bakımından değişik bir durum bahis konusudur (46). Ana, evlilik dışında doğan çocuğu üzerinde velâyet hakkını kanundan ötürü kazanmaz. Eğer çocuğun menfaatleri gerektiriyorsa, hâkim bu takdirde velâyeti anaya verebilir (MK. m. 311). Bunun gibi ananın çocuğun malları üzerindeki hakları da kanundan ötürü değildir, hâkim tarafından tayin olunur (MK. m. 314). Fakat bu hakların, hâkim tarafından tayin olunacağı ana kadar belirli bir zaman geçebilir ve bu zaman içersinde bir temsilcisi olmayan evlilik dışı çocuğun çıkarları zarara uğrayabilir. Örneğin babalık davası çocuğun doğumundan itibaren bir yıl içinde açılmalıdır. Bu süre içinde çocuğun fiil ehliyeti yoktur ve bu davayı kendisinin açmasına da imkân yoktur. Anası da velâyeti kanundan dolayı haiz olmadığından, hâkim velâyeti anaya verinceye kadar ana çocuğu temsilen dava açamaz. Böylece bir yıllık dava açılmaksızın geçerse çocuğun menfaatleri zarara uğrayabilir. İşte bunun önlenmesi ve çocuğun men-

(43) Bk. EGGER, Dr. A. (Çev. : Volf Çernis) : Medeni Kanun Şerhi, Aile Hukuku, Üçüncü kısım, Vesayet, Ankara 1952, sh. 339.

(44) Bk. EGGER, Dr. A. : a. g. e. sh. 340-341.

(45) Bk. VELİDEDEOĞLU, H. V. : a. g. e. sh. 351.

(46) Bk. AKINTÜRK, Turgut; a.g.e. sh. 337.

faatlerinin korunması için hâkim, çocuğa hemen bir kayyım tayin etmek mecburiyetindedir (MK. m. 298). Kayyım tayin edildiği çocuğu hukukî muamelelerinde temsil eder, onun adına dava açar veya çocuk aleyhine açılan davada onu temsilen hazır bulunur. Bu hal özellikle babalık davası açılması hallerinde önemlidir (47).

Ş III— HAKKINDA KORUNMA TEDBİRİ ALINAN ÇOCUĞUN MAMELEKİ DURUMU

I— GENEL TEDBİR HALLERİNDE :

A— Çocuğun bir aile yanına yerleştirilmesi :

Korunmaya muhtaç çocukların yanlarına yerleştirildikleri aileler ile aralarındaki ilişki iki şekilde olabilir.

1— Aile çocuğu evlât edinmiştir. Bu durumda Medenî Kanunun evlâtlık mukavelesiyle ilgili hükümleri uygulanacaktır. Çocuğu evlâtlık olarak alan şahıs kanundan ötürü onun velisi sayılır (MK. m. 257). Çocuk ta evlât edinene sahip nesipli füruğu durumundadır. Evlâtlık olarak alınan korunmaya muhtaç çocuğun malları varsa, bunların yönetimi, veli, yani kanunî temsilci sıfatıyla evlât edinene düşer. Zaten Medenî Kanunun 257 nci maddesinde ana babanın çocuk üzerindeki yetkilerinin evlât edinene geçeceği bildirilmektedir.

2— Aile çocuğa bakmak üzere yanına almıştır: Bu durumda «Koruyucu aile» bahse konudur. Çocuk velâyet altında bulunmadığından ve çocuğu yanına alan aile de onun temsilcisi sıfatına sahip olmadığından çocuğa bir temsilci tayin edilir. Bu temsilci vasi olacaktır. Çocuğu, bakmak üzere yanlarına alan aile fertleri vasi tayininde tercih edilebilirler. Zaten Medenî Kanunumuz velâyet altında bulunmayan küçüklere bir vasi tayin edileceğini açıkça bildirmiştir (MK m. 354).

Çocukların bakılmak ve yetiştirilmek üzere bir aile yanına yerleştirilmesi halinde çocukla, çocuğa bakmak üzere yanına alanlar arasında gerek tabii ve gerekse suni — evlâtlık bağı — bir nesep bağı meydana gelmez. Bunun içindir ki bu çocuklar velâyet altında olmayan çocuk durumundadırlar. Çünkü ya ana babaları yoktur, ya da bunlar belli değildir, veya ana babaları

(47) Bk. AKINTÜRK, Turgut; a.g.e. sh. 321.

tarafından terkedilmişlerdir, yahut ta ana babadan velâyet nez edilmiştir. İşte bu gibi çocuklara kendilerini temsil etmek üzere bir vasi tayin edilir. Çocuğa bir vasi tayin edilince, varsa çocuğun mallarını, kanunî temsilci sıfatıyla bu vasi yönetecektir. Netekim 1972 sayılı Kanunda «Haklarında korunma tedbiri alınan çocukların mallarının kimler tarafından idare edileceği Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre tayin edilir» denilmektedir (KMÇHK m. 3/II).

B— Çocuğun bir müesseseye yerleştirilmesi :

Çocuğun bir müesseseye yerleştirilmesi halinde bu müesseseler tarafından çocuklar bakılıp yetiştirilmekte, bir iş ve meslek sahibi edilmekte ve eğer varsa malları, paraları ile şahısları himaye edilmektedir (KMÇHK m. 18, 19, 20, 26). Hal böyle olunca çocuğun ayrıca bir kanunî mümessile ihtiyacı yokmuş gibi bir fikir uyanabilir. Fakat 6972 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında, haklarında korunma tedbiri alınan çocukların mallarının Medenî Kanun hükümlerine göre idare edileceği açıkça belirtilmektedir. Medenî Kanun hükümleri gereğince de bu gibi çocuklara bir vasi tayin edilmesi gerekir (MK. m. 273). Böylece bu çocukların mallarını da kanunî mümessil sıfatıyla tayin edilecek olan vasi idare edecektir.

II— ÖZEL TEDBİR HALLERİNDE :

A— Çocuğun bir şahıs yanına yerleştirilmesi :

Bu durumda genel tedbirlerden olan aile yanına yerleştirilen çocuğun mallarının idaresi hükümleri burada da aynen uygulanacaktır (48).

B— Velâyetin nez'i :

Velâyet nez'edilince çocuğa bir vasi tayin edilir (MK. m. 274/II) Çocuğun kanunî mümessili sıfatıyla mallarını da bu vasi idare edecektir.

C— Çocuğa bir kayyım tayini :

Ana baba, çocuğun mallarını gerektiği gibi yönetmemişler ve bu yüzden çocuğa bir kayyım tayin edilmiş ise, çocuğun velâyeti ve mallarının idaresi yine de ana babada kalır. Kayyım sadece ana

(48) Bk. sh. 211 «Çocuğun bir aile yanına yerleştirilmesi».

babaya nezaret eder ve onlara yol gösterir (49). Eğer evlilik dışı bir çocuk bahis konusu ise ve kendisine bir kayyım tayin edilmişse, hâkim tarafından çocuğun anasına velâyet hakkı verilinceye kadar çocuğu bu kayyım temsil eder. Eğer varsa çocuğun mallarını da bu kayyım yönetir. Burada ki kayyım daha ziyade temsil kayyımı mahiyetindedir.

§ IV— KORUNMA TEDBİRLERİNİN ALINMASINDA TAKİP EDİLECEK USUL

I— KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK TARİFİNE GİRME HUSUSU :

Bir çocuk hakkında korunma tedbiri alınabilmesi için o çocuğun her şeyden önce «Korunmaya muhtaç çocuk» tarifine girmesi gerekir. Küçüğün; bedenî, ruhî, ahlâki ve fikrî gelişmeleri tehlikede olup, ana babasının olmaması, ana babasının belli olmaması veya ana babası tarafından terkedilmesi, yahut ta ana babası olmakla beraber ana babası tarafından fuhşa, dilencilige, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanma alışkanlığına veya serseriliğe itilen veya ana babanın çocuk üzerindeki vazifelerini yerine getirmekten aciz olmaları veya kasden yerine getirmemeleri dolayısıyla ana babadan velâyet hakkı nez'edilmiş bir çocuk olması gerekir.

II— HAKİM HÜKMÜ :

Korunmanın belli başlı şartlarından birisi de hâkimin bu yolda karar vermiş olmasıdır. Yalnız burada kastedilen korunma, devamlı olan tedbirlerle korunmadır. Yoksa çocuk hakkında hâkim tarafından karar verilinceye kadar, çocuğun durumu acilse, mahallin en yüksek mülkî amiri çocuğu hâkim hükmü elde edilinceye kadar geçici olarak bir yere yerleştirebilir. daha önce incelenen geçici tedbirler için bu şart bahis konusu değildir.

Hâkim hükmünün gerekliliği gerek Medenî Kanun, gerekse 6972 sayılı Kanunda öngörülmüştür. Medenî Kanun 273 ve sonraki maddelerinde öngörülen tedbirlerin hâkim tarafından alınacağı belirtilmiştir. 6972 sayılı kanun da «Mahallin sulh hukuk hâkimliğinde gerekli tedbirler ittihaz olunur» demektedir (KMÇHK. m. 1) 6972 sayılı Kanuna göre hâkimin karar verebilmesi için bu yolda

(49) Bk, VELİDEDEOĞLU, H. V. : a.g.e., sh. 351 vd .

kendisinden bir talepte bulunulmalıdır. Bu talebi mahallin en yüksek mülkî amiri yapacaktır.

Bilindiği gibi korunmaya muhtaç bir çocuğun varlığından haberdar olan belediye, zabıta ve devlet memurları, durumu mahallin en yüksek mülkî amirine bildirmek zorundadırlar. Mahallî mülkî amir de çocukla ilgili bir dosya hazırlanması için gerekli kişilere ve makamlara emir verir (50). Dosya hazırlandıktan sonra mahallî mülkî amir bu dosyayı o mahâldeki sulh hâkimine gönderir. İşte bu dosyayı gönderirken çocuk hakkında korunma kararı alınması hususunda da bir talepte bulunur.

Hâkim, çocuk hakkında hazırlanmış olan dosyayı inceler, gerekli görürse şahitleri dinler ve bundan sonra çocuğun durumu gerektiriyorsa hakkında korunma kararı verir. Eğer çocuk korunmayı gerektirecek bir durumda değilse, hâkim, korunmanın lüzumsuzluğuna karar verir. Korunmaya muhtaç çocuk hakkında, hâkim kararının alınması nizasız kazaya tabidir.

A— Yetkili ve görevli mahkeme :

1— Yetkili mahkeme :

Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki 6972 sayılı Kanun Mahallin en yüksek mülkî amirinin bu hususta, o mahaldeki sulh hâkimine başvuracağını belirtmektedir (KMÇHK. m. 2). O halde yetkili mahkeme: Mahallî mülkî amirin bulunduğu yerdeki mahkemedir. Mahallî mülkî amire, durumu o mahaldeki, belediye, zabıta ve devlet memurları haber vereceğine göre korunmaya muhtaç çocuk ta o yerde bulunmakta veya o yerde çocukla ilgili bir işlem yapılmaktadır.

2— Görevli Mahkeme :

Yetkili mahkemeyi tespit edebilmek kolaydır. Fakat, görevli mahkemeyi tespit edebilmek için «Ana babası belli olan çocuklar» ve «Ana babası belli olmayan çocuklar» ayrımını yapmak gerekir.

a— Ana babası belli olan çocuklar :

Medenî Kanuna göre bu hususta görevli olan mahkeme asliye hukuk mahkemesidir. Netekim 5387 sayılı eski korunmaya muhtaç

(50) Fazla bilgi için bk. sh. 185 vd.

çocuklar hakkındaki Kanunun yürürlüğü zamanında Adalet Bakanlığı tarafından verilen bir mütalâa ile Medenî Kanunun bu hükmüne uyan bir çözüm yolu kabul edilmiştir (51). Bu mütalâa, Milli Eğitim Bakanlığının isteği ile verilmiştir ve ana babası belli olan çocuklar hakkında asliye, ana babası belli olmayan çocuklar hakkında da vesayet makamının, yani sulh mahkemesinin görevli olduğu kabul edilmiştir. 5387 sayılı kanun sadece mahkemeden bahsetmekte, görevli mahkemenin hangisi olduğunu belirtmemekte idi. Bu durum karışıklıklara ve görevli mahkemenin tespiti hususunda değişik fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yargıtay IV. Hukuk dairesi bir kararı ile bu karışıklıklara bir çözüm yolu getirmiş ve ana babası belli olmayan çocuklar için görevli mahkemenin sulh hukuk mahkemesi olduğunu bildirmiştir (52). Daha sonra da Adalet Bakanlığı adigeçen mütalâa ile aynı görüşe katılmıştır. 5387 sayılı Kanun zamanında durum böylece çözümlenmiştir.

5387 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran, 6972 sayılı Kanun bu meseleyi karışıklıklara meydan vermeyecek şekilde düzenlemiş ve görevli mahkemenin sulh hukuk mahkemesi olduğunu belirtmiştir (KMÇHK. m. 1).

6972 sayılı Kanun görevli mahkemeyi tespit eden hükmünde, korunmaya muhtaç çocukları kategoriler halinde saymış ve bu arada «Ana babası tarafından ihmal edilip, fuhşa, dilencilige, ser-serilige, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanma alışkanlığına yöneltilen çocuklar» hakkında korunma kararı almak hususunda sulh mahkemesinin görevli olduğunu bildirmiştir. Halbuki bu maddenin ifade tarzından da anlaşıldığı gibi, burada bahse konu olan çocuklar ana babası olan çocuklardır. Ve bu çocuklar velâyet altındadırlar. Bunun için bu çocuklar hakkında asliye mahkemesinin görevli olması gerekirdi. 6972 sayılı kanunun 1 inci maddesi bu yolda düzeltilmeli ve Medenî Kanunla arasında bir ahenk kurulmalıdır. 6972 sayılı Kanuna bu hüküm konulurken, daha önce Adalet Bakanlığı tarafından verilen mütalâa ve Medenî Kanun hükümlerinin farkına varılmamıştır. 6972 sayılı kanundan önceki durumda ana babası olan çocuklar hakkında asliye mahkemesi görevli kılınmıştır.

---

(51) Adalet Bakanlığı, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü, 8.11.1950 tarih ve 78-20 sayılı mütalâa, 16.2.1950 tarih ve 49-105 sayılı mütalâa.

(52) Yargıtay IV. Hukuk Dairesi 26.1.1950 tarih ve 2279-408 sayı.

b— Ana babası belli olmayan çocuklar :

Bu hususta herhangi bir karışıklık söz konusu değildir. Gerek 5387 sayılı eski Kanun zamanındaki uygulama ve gerekse 6972 sayılı Kanun hükümleri bakımından bu husustaki görevli mahkeme sulh mahkemesidir (53).

B— Hâkimin takdir hakkı :

Kanun önünde hâkime tanınan serbestilerden birisi de hâkimin kanun karşısında, takdir hakkına sahip olabilmesidir. Modern Hukuk Tekniği bakımından, meselelerin bilhassa kazüistik bir yolla ele alınmasının sakıncalı olduğu hallerde bu serbestinin önemi bir kat daha artmaktadır. Hele korunmaya muhtaç çocuklar bahse konu olunca, hâkimin takdir hakkı vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bir kere hâkim, kendisinden korunma kararı vermesi isteminde bulunulunca, çocuk hakkındaki dosyayı ve çocuğun durumunun hakikaten korunmayı gerektirip gerektirmediğini inceleyecektir. Eğer çocuğun durumu hakikaten korunma tedbiri alınmasını gerektiriyorsa hâkim bu yolda karar verecektir. Hâkim, bu kararı verirken sadece çocuk hakkında hazırlanan dosyayı incelemekle yetinmeyecek, çocuğun şahsi durumunu ve içinde bulunduğu çevrenin şartlarını da göz önünde tutacaktır. Zaten 6972 sayılı Kanunda, hâkimin çocuk hakkında hazırlanan dosyası incelendikten sonra eğer durum gerektiriyorsa korunma kararı vereceği belirtilmektedir (KMÇHK. m. 2). Diğer taraftan Medenî Kanunun bu konuyla ilgili hükümlerinde de hâkime takdir hakkı tanıyan bir düzenleme mevcuttur. Örneğin Medenî Kanunun «Çocukların yerleştirilmesi» kenar başlığı ile ifade edilen hükmünde, eğer gerektiriyorsa hâkimin çocuğu bir aile yanına veya bir müesseseye yerleştirebileceği belirtilmektedir. Burada «yerleştirebilir» tabiri hâkime tanınan takdir hakkının geniş bir ifadesidir (MK. m. 273). Fakat hâkimin takdir hakkına sahip olması demek onun tamamen başıboş bir surette keyfi kararlar alması demek değildir. Hâkim, takdir hakkını kullanırken «hak ve nısfet»le hareket edecektir (MK. m. 4). Yani hâkim önüne gelen hadiseyi tarafların durumuna en uygun gelen şekilde ve hukukun genel kurallarına ve gayesine uygun olarak halledecektir (54).

(53) Bk. Adalet Bakanlığının ilgili mütalâaları, sh. 215, dipnot.

(54) Fazla bilgi için bk. AKİPEK, Jale, G.: a.g.e. sh. 134 vd.

§ V — KORUNMA SÜRESİ

I — KORUNMANIN DEVAM EDECEĞİ ASGARİ SÜRE :

Korunmanın asgarî süresinin ne olacağı hakkında 6972 sayılı Kanunda herhangi bir hüküm yoktur. Ancak Medenî Kanunda öngörülen ve «Özel tedbirler» başlığı altında incelenen, velâyetin nez'i tedbirinde bu tedbirin mahiyetine uygun olarak devam edeceği bir asgarî süre tespit edilebilir. Velâyetin nez'i ancak Medenî Kanunda öngörülen sebeplerin mevcudiyeti altında uygulanan bir tedbirdir (MK. m. 273) (55). Medenî Kanun hükümleri gereğince, velâyetin nez'ini gerektiren sebep ortadan kalkınca hâkim velâyeti ana babaya tekrar iade eder (MK. m. 276/II). Lâkin velâyetin ana babaya tekrar iade edilmesi için nez'iden itibaren bir yıl geçmiş olmalıdır (MK. m. 276/II). Yine özel bir tedbir olan çocuğa bir kayyım tayini halinde de asgarî bir süre göze çarpar. Bilindiği gibi evlilik dışında doğan çocukların üzerinde anaları doğumla kanundan dolayı velâyet hakkına sahip olmazlar. Bu çocuklar üzerinde analarının velâyet hakkına sahip olmaları ancak hâkim hükmü ile olur. (MK. m. 311). Ancak velâyet hakkının anaya verilmesine kadar çocuğu temsil etmek üzere kendisine bir kayyım tayin edilir (MK. m. 298). Çocuğa bu yolla tayin edilen kayyımın görev süresi, hâkim tarafından anaya velâyet hakkının verilmesine kadar devam eder. Burada da anaya velâyetin verilmesi anına kadar sınırlandırılmış asgarî bir tedbir süresi var demektir. Fakat bu süre velâyetin nez'i halindeki gibi kesin olarak - bir yıl gibi - sınırlandırılmış değildir. Yani hâkim, ne zaman anaya velâyet hakkını verirse, tedbir de en çok o ana kadar devam edecektir.

II— KORUNMANIN DEVAM EDECEĞİ AZAMİ SÜRE :

Bu hususta hem Medenî Kanunda ve hem de 6972 sayılı Kanunda hüküm vardır. Daha önce de incelendiği gibi korunmanın bir şartı da çocuğun küçük olması idi. Bu şarttan korunmanın azamî süresini çıkarmaktayız. 6972 sayılı Kanunda öngörüldüğü gibi korunma, çocuk reşit oluncaya kadar devam edecektir (KMÇHK. m. 1).

Medenî Kanuna göre temyiz kudretine sahip olan çocuk, reşit olmakla tam fiil ehliyetini de iktisap eder, yani tam ehliyetli bir kişi durumuna girer (MK m. 11/I, 11/II, 12) (56).

(55) Bu hususta fazla bilgi için bk. sh. 203 vd.

(56) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut : a.g.e. sh. 406.

Normal olarak korunmanın azami süresi, çocuğun rüşde ermesi, ile sınırlandırılmıştır. Fakat bundan hariç tutulan haller de vardır. Korunma bazen rüşdden evvel sona erebilir, bazen de rüşdün kazanılmasından sonra da devam eder.

6972 sayılı Kanuna göre lüzum görüldüğü hallerde korunma, ilgililerin teklifi üzerine, çocuk reşit olmadan mahkeme tarafından kaldırılabilir (KMÇHK. m. 3/III). Bu haller artık korunmaya lüzum kalmadığı hallerdir.

Kanun çocuğun reşit olmasına rağmen korunmanın bundan sonra da devam edebileceğini kabul eder. Korunmanın rüşden sonra da devam edebilmesi için önce çocuğun rızası alınır, sonra bu hususta karar elde etmek için ilgililerce mahkemeye başvurulur.

Haklarında reşit olduktan sonra da korunma devam edecek olan çocuklar; çeşitli sebepler yüzünden henüz hayatlarını kazanacak durumda olmayan çocuklardır. İlgili kişiler, çocuğun korunması ile mükellef olan yurt idareleri ve birlik meclisidir.

§ VI — KORUNMANIN SONA ERMESİ

Korunmanın sona ermesi, çeşitli sebeplerle çocuk hakkında alınan korunma tedbirlerinin ortadan kalkması veya kaldırılması demektir. Bundan böyle artık çocuğun korunması için alınan tedbirler devam etmeyecektir. Sona erme çeşitli şekillerde olabilir.

I — SONA ERME ŞEKİLLERİ :

A— Kendiliğinden sona erme :

1 — Ölüm ile :

Tabii bir olay olan ölüm sonucunda korunmanın konusu olan çocuk, bir hukuk süjesi, yani bir şahıs olarak tamamen ortadan kalkar. Bu durumda korunmanın konusu ortadan kalkınca korunma da kendiliğinden sona erer.

2 — Kanundan ötürü :

Gerek 6972 sayılı Kanunun açık hükmü (KMÇH. m. 1) ve gerekse Medeni Kanun gereğince alınan tedbirlerin mahiyeti icabı korunma, çocuğun rüşde ermesi ile, yani onsekiz yaşını bitirmesi ile sona erer. Bu sona erme hali için ayrıca hâkim hükmüne ihtiyaç

yoktur. Çocuk reşit olmakla -eğer mümeyyizse- tam ehliyetli bir şahıs haline gelir. Bundan böyle her türlü hukukî muamelelerini kendisi yapar, haksız fiillerinden mesul olur, mameleki üzerinde her türlü tasarruflarda bulunabilir. Reşit olan bu çocuklar hakkındaki korunma tedbirleri de artık kendiliğinden kalkar.

B— Hâkim hükmü ile sona erme :

1 — Nez'edilen velâyetin iadesi halinde :

Medenî Kanunda yazılı sebepler karşısında, hâkim ana babadan velâyeti nez'eder (MK. m. 274 vd.). Yahut çocuğu ana babanın yanından alarak bir aile yanına veya bir müesseseye yerleştirir (MK. m. 273). Yine Medenî Kanun gereğince velâyetin nez'ini gerektiren sebepler ortadan kalkmışsa, hâkim, doğrudan doğruya veya ana babanın isteği üzerine velâyeti kendilerine iade eder (MK. m. 276). Velâyetin nez'i daha önce de incelendiği gibi özel korunma tedbirlerindedir. Nez'edilen velâyetin iadesi ile bu tedbir de sona ermiş olur. Velâyet hâkim tarafından ana babaya iade edileceğinden bu tedbir hâkim hükmü ile ortadan kalkmış olur.

2 — 6972 sayılı Kanun gereğince

Adı geçen Kanunun birinci maddesinin birinci fıkrasına göre alınan korunma tedbirlerinin lüzum görüldüğü takdirde çocuk reşit olmadan kaldırılabilirliği belirtilir (KMÇHK. m. 3/III). Bunun için ilgili şahıslar -bundan çocuğun bakım ve yetiştirilmesinden mes'ul olan birlikler veya yurt idarecileridir- teklif edecek ve hâkim kararın kalkması hususunda karar verecektir. Çocuk reşit olmadan önce korunma tedbirinin kaldırılabilirliği haller, çocuğun, korunmaya muhtaç bir çocuk durumundan çıkması veya korunma tedbirlerinin artık fayda sağlamaması gibi haller olabilir. Bu ortadan kalkış halinde de 6972 sayılı Kanun gereğince hâkim hükmü gereklidir. (KMÇHK. m. 3/III).

3 — Medenî Kanunun 414 üncü maddesi gereğince :

Medenî Kanunun 414 üncü maddesi gereğince, küçükler hakkında verilmiş olan vesayet kararı, rüşt veya hâkimin kazaî rüşde karar vermesiyle sona erer. Maddede iki türlü rüşt bahis konusudur. Normal rüşt ve Erken rüşt.

a— Normal rüşt :

Her şahıs onsekiz yaşını doldurmakla rüşde ermiş olur (MK. m. 11). Bundan böyle kişi, —eğer mümeyyiz ise— tam fiil ehliyetini

haiz olur ve bütün hukuki işlerini tek başına yapabilir. Rüşde ermeden önce kişi, tam fiil ehliyetine sahip olmadığı, kendisini temsil ve himaye edecek bir temsilciye muhtaç olduğu için velâyet altında değil ise kendisine bir vasi tayin edilir. İşte mümeyyiz çocuk, reşit olmakla tam fiil ehliyetine sahip hale geldiğinden ve artık himayeye muhtaç olmadığından hakkındaki tedbir, yani vesayet altında bulunma hali de sona erer. Bu çeşit normal rüşde ermek için hâkim hükmüne ihtiyaç yoktur.

b — Erken rüşd :

Bu rüşde erme hali, çocuğun onsekiz yaşını doldurmadan reşit olmasıdır. Bu da iki şekilde olabilir :

aa— Evlenme ile reşit olma :

Çocuk, aslında normal rüşd şartına, yani onsekiz yaşını doldurma şartına sahip olmadığı halde eğer evlenme rüşdüne sahipse kanuni mümessilinin rızası ile evlenebilir. Medeni Kanuna göre de evlenme kişiyi reşit kıldığı için (MK. m. 11/II) kişi onsekiz yaşından önce reşit olur (57).

bb— Kazaî rüşd :

Onbeş yaşını bitiren bir küçük, kendi rızası, ana babanın muvafakatı ve asliye mahkemesinin kararı ile reşit kılınabilir (MK. m. 12). Fakat bunun için olağanüstü haller bahis konusu olmalıdır (58). Bu reşit rüşde ermede hâkim hükmü gereklidir. Hâkim hükmü doğrudan doğruya tedbiri ortadan kaldırmaz fakat tedbirin ortadan kalkmasını gerektiren durumu, yani rüşdü doğurur.

II — SONA ERMENİN HÜKÜM VE NETİCELERİ :

Korunmanın sona ermesinin, bir çocuğun şahsı, bir de çocuğun malları bakımından olan iki türlü neticesi vardır.

A — Çocuğun şahsı bakımından olan sonuçları :

1 — Korunmanın kendiliğinden sona ermesi halinde :

Korunma, çocuğun reşit olması ile, kanundan ötürü kendiliğinden sona ermiş olur. Bu hal çocuğun şahsî durumu üzerinde bir takım değişiklikler meydana getirir. Bir kere çocuk, reşit ol-

(57) Fazla bilgi için bk. AKINTÜRK, Turgut : a.g.e. sh. 58 vd.

(58) Fazla bilgi için bk. AKİPEK, Jale G. : a.g.e. sh. 64 vd.

makla, velâyet altında ise velâyetten, vesayet altında ise vesayet-ten kurtulacaktır ve şayet mümeyyiz ise tam fiil ehliyetine sahip bir kişi haline gelecektir. Böyle bir kişi, her türlü hukukî işlemlerini yalnızca kendisi yapabilecek, her türlü hakkını kullanabilecek ve her türlü edimi yüklenebilecektir (59).

Bundan başka çocuk, bir şahıs veya bir aile yanına yerleştirilmiş ise bu şahıs veya ailelerin çocuk üzerindeki bakım ve yetiştirme mükellefiyetleri ve çocukla olan ilişkileri sona erecektir.

Çocuk eğer bir kuruluşa yerleştirilmiş ise reşit olmakla korunma tedbirleri sona ereceğinden bu kuruluşların çocuklar üzerindeki koruma ve ihtimam mükellefiyeti de sona erecektir.

2 — Korunmanın hâkim hükmü ile sona ermesi halinde :

Korunma hâkim hükmü ile sona ermişse bu takdirde korunmanın kendiliğinden sona ermesi halindeki sonuçlar burada uygulanamaz. Örneğin, nez'edilen velâyet ana babaya iade edilmişse, çocuk henüz reşit olmadığından ana babanın çocuk üzerinde kanundan doğan himaye ve onu temsil yetkileri devam edecektir. Yani bu durumda hâkim hükmüne dayanan korunma ortadan kalkmakta, kanundan ötürü ana babaya düşen koruma zorunluğu onun yerini almaktadır :

6972 sayılı Kanun gereğince de çocuk reşit olmadan ilgililerin talebi ve hâkim hükmü ile korunma tedbiri sona erebilir (KMÇHK m. 3/III). Bu durumda da çocuk eğer velâyet altında değil ise reşit oluncaya kadar kendisine bir vasi tayin edilmesi gerekir. Bu durumlarda velî veya vasinin çocuk üzerindeki kanundan doğan himaye ve temsil yetkisi devam edecek ve çocuk henüz tam fiil ehliyetine sahip olamayacaktır. Çocuğun hukukî işlemlerini onun adına kanunî temsilcisi yapacak, yani onu temsil edecek, onun şahsına gerekli dikkat ve ihtimamı gösterecektir.

B — Çocuğun malları bakımından olan sonuçları :

1 — Korunmanın kendiliğinden sona ermesi halinde :

Ana babasından velâyet nez'edilen çocuğa bir vasi tayin edilir (MK. m. 274/II). Çocuğun şahsî malları varsa bu malların yöneti-

(59) Fazla bilgi için bk. AKİPEK, Jale G. : a.g.e. sh. 50 vd.

mi de vasiye düşer. Vasi, çocuğun mallarını, çocuğun menfaatlerine uygun bir şekilde idare etmekle yükümlüdür.

Vesâyet, eğer çocuk mümeyyiz ise, reşit olmasına kadar devam eder. Çocuk reşit olmakla tam fiil ehliyetine sahip hale gelir ve vesayetten kurtulur. O ana kadar çocuğun mallarını yönetmiş olan vasi, vesayetin sona ermesi ile bir kesin hesap ve idaresine ait bir rapor hazırlayarak bunları sulh mahkemesine, yani vesayet makamına verir (MK. m. 433). Vasinin, çocuğun mallarını yönetirken bu mallara verdiği zararlardan dolayı kanundan doğan bir mesuliyeti vardır (60).

İşte çocuğun rüşde ermesi ve vasinin sulh mahkemesine hesap vermesinden sonra çocuk kendi mal varlığı üzerinde yalnızca, tek başına her türlü hukukî işlemleri yapabilir, mallarını dilediği gibi yönetebilir. Çünkü artık tam fiil ehliyetine sahiptir (61).

Eğer çocuk, velâyet altında ise rüşde ermekle hakkındaki tedbir de ortadan kalkacağı için, mallarının idaresi bundan böyle kendisine düşecektir. Fakat bu durumda çocuğun velileri, vesâyet altında bulunan çocuğun vasisinin vesâyet makamına verdiği gibi bir hesap verme durumu ile karşı karşıya kalmıyacaktır. Zaten veli çocuğun mallarını kötü yönetiyor ise daha önce incelendiği gibi çocuğa bir kayyım tayin edilirdi.

Çocuk, 6972 sayılı Kanunda öngörüldüğü şekilde bir aile yanına, bir kuruluşa ve dolayısıyla bir atölye veya işyerine yerleştirilmişse çocuğun rüşde ermesi ile tedbirler de ortadan kalkacağından acaba çocuğun mallarının yönetimi ne olacaktır?. Gerek çocuk reşit oluncaya kadar ve gerekse reşit olduktan sonra şahsi mallarının ne olacağı 6972 sayılı Kanunda hükme bağlanmıştır (KMÇHK m. 18, 19, 20, 26).

Eğer çocuk bir atölye, bir işyeri veya özel kişiler yanında bir ücret karşılığında çalışıyorsa, çocuğun bu işten elde ettiği gelir çocuk adına milli bankalardan birinde açtırılacak bir hesaba yatırılır (KMÇHK. m. 18). Ancak, bu gelirden belirli bir kısmı, çocuğun bakılma masraflarına katılma payı olarak çocuğun bağlı bulunduğu birlikçe tespit edilerek alınır. Artakalan paradan yine birlikçe tayin edilen miktar çocuğun harçlığı olarak ayrılır ve geri kalan para çocuk adına bankaya yatırılır (KMÇHK. m. 18).

(60) bk. AKINTÜRK, Turgut : a.g.e. sh. 399 vd.

(61) bk. VELİDEDEOĞLU, H.V. : a.g.e. sh. 492 vd.

Bundan başka çocuk, köylerde veya çiftçiler yanında aynı ücret karşılığında çalışıyorsa, çocuğa verilen ücretlerden paraya çevrilebilenler çevrilerek çocuk adına bankaya yatırılır. Paraya çevrilemeyenler ise, köy ihtiyar kurullarınca değerlendirilerek çocuk adına saklanır (KMÇHK. m. 19). Çocukların paralarını zamanında bankaya yatırmayan sorumlular için 6972 sayılı Kanun para ve hapis cezaları öngörmektedir. Çocuk reşit olunca onun adına saklanan bu para ve mallar kendisine verilir. Bundan böyle tam fiil ehliyetine sahip olan çocuk mallarını kendisi idare edecektir.

2 — Korunmanın hakim hükmü ile sona ermesi halinde :

Çocuk henüz rüşde ermeden hakim hükmü ile korunma tedbiri kalkmışsa ne olacaktır? Çocuğun ana babasından velâyet nez'edilmiş ise kendisine bir vasî tayin edileceğinden malların yönetimi de vasiye düşer. Fakat velâyetin nez'i sebepleri ortadan kalkmış ve hakim velâyeti ana babaya geri vermişse bu durumda kanunî mümessil sıfatıyla çocuğun mallarını ana baba yönetecektir. 6972 sayılı Kanunda belirtildiği gibi, ilgililerin isteği üzerine hâkim kararı ile çocuk reşit olmadan önce tedbir kaldırılırsa, velâyet altında bulunmayan çocuğa bir vasî tayin edilir. Bu durumda da çocuğun mallarının yönetimi yine vasiye düşer.

§ VII — TEŞKİLÂT :

Korunma teşkilâtı ile korunmaya muhtaç çocuklar alanında faaliyet gösteren her türlü organ, kişi ve makam kastedilmektedir. Bunlar, bilfiil korunma işlerinde doğrudan doğruya hizmet gören yönetim organları şeklinde olabildiği gibi, bu yönetim organlarını kontrol eden, denetleyen organlar da olabilirler. Bunların yanında denetim ve yönetim görevi ifa etmemekle beraber danışma kurulu olarak görev ifa eden teşkilât ta mevcuttur.

I — YÖNETİCİ ORGANLAR :

Yönetici organlardan maksat, korunmaya muhtaç çocuklar hakkında alınacak tedbirler alanında doğrudan doğruya görev yapan teşekküller veya kişilerdir. Bunlardan başlıcası: birlikler, mahalli mülkî amir ve birliklere bağlı olan kuruluşlardır.

A — Birlikler :

Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak birliklere yer veren ilk kanun 6972 sayılı Kanundur. Evvelce yürürlükte bulunan

5387 sayılı Kanunda sayılan teşkilât arasında birlikler adı altında bir kuruluş öngörülmemiştir. 5387 sayılı Kanuna göre korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki tedbirleri, köylerde muhtar ve ihtiyar heyetleri, belediyesi olan yerlerde de belediyeler almakla mükellefdir. Yeni bir düzenleme şekli getiren 6972 sayılı Kanun ise bu alanda görevli organlar olarak birliklerden bahsetmiştir. Fakat birlik denilen teşkilât ilk defa 6972 sayılı Kanunla da getirilmiş değildir. Bunlar daha önce Belediyeler Kanunu ile düzenlenmişlerdir (Bel. K. m. 133-148). 6972 sayılı Kanunla da kendilerine korunmaya muhtaç çocuklar alanında görevler yüklenmiştir.

Birlikler, 6972 sayılı Kanun hükümlerine göre, korunmaya muhtaç çocukların bakım ve yetiştirilmesi ve bir meslek sahibi edilmeleri için İl özel idareleri ve belediyeler tarafından ortaklaşa kurulumlar (KMÇHK m. 4). Birlikler tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır (Bel. K. m. 138). Millî Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlıkları bu birliklere her türlü yardımda bulunmakla mükelleftirler (KMÇHK m. 4/I). Birlikler, il özel idareleri ile belediyeler tarafından müştereken kurulur. Belirli bir yerde bu birliklerin kurulması mümkün olmazsa Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlıklarının oyu alınarak çevredeki illerde kurulabilir (KMÇHK. m. 5/II). Birlikler buldukları bölgede, eğitim çağına kadar olan çocuklar için «çocuk bakım yurtları», eğitim çağına gelmiş çocuklar için «Yetiştirme yurtları» ve çeşitli işyeri, atölye, kurs binası ve sair eğitim müesseseleri kurarlar (KMÇHK m. 5/I). Bu yurtların ve kuruluşların işleyişlerinden birlikler sorumlu olurlar. Ayrıca birlikler, bu yurtlarda yetiştirilmekte olan çocukların kişisel durumları ile de yakından ilgilenmek zorundadırlar. Henüz hakkında korunma tedbiri alınmamış olmakla beraber, özel durumu icabı hakkında acil tedbirler alınması gerekli olan çocuklar vardır. Bu çocuklar mahallî mülki amir tarafından geçici olarak bir kuruluşa veya bir aile yanına yerleştirilmek gerekir. İşte bu gibi çocukların durumu ile de birlikler ilgilenir ve bunların yurt giderleri birlikler tarafından karşılanır.

Birliklerin ana tüzükleri, bu birlikleri müştereken kuran il özel idareleri ve belediyeler tarafından yine birlikte hazırlanarak kabul edilir. Eğer birliği kuran özel idare ve belediyeler aynı ilden ise, valinin, aynı ilden değilse ise, içişleri bakanının onaylaması ile tüzük kesinleşir (Bel. K. 134) (62).

(62) Bilindiği gibi 6972 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi gereğince, bir yerdeki il özel idaresi ile belediye birlikleri kurarlar, eğer bunların kurulumları mümkün olmazsa çevredeki illerde ortaklaşa kurulur.

Birliklerin tüzüklerinde yer alması gerekli olan hususların neler olacağı, Belediyeler Kanununda belirtilmiştir (Bel. K. 135).

- 1 — Birliğin adı
- 2 — Yönetim merkezi
- 3 — Yer bakımından faaliyet çevresi
- 4 — Devamlı olup olmadığı, geçici ise kaç sene için kurulduğu
- 5 — Birliğe dahil olan bölgesel idarelerin adları
- 6 — Birlik üyesi olan bölgesel idarelerin hakları, görevleri ve yetkilerinden hangilerinin birlik ve birlik yönetim kuruluna devir ve emanet olunduğu
- 7 — Birliğe dahil olan bölgesel idarelerin, herbirinin birlik meclisi için aday göstereceği üye adedi ve bu üye adedinin tespitine esas olan şartların kaç senede bir birlik meclisi tarafından tatbik olunacağı
- 8 — Birliğe dahil olan bölgesel idarelerin birliğin kuruluş ve devamındaki giderlere ne oranda katılacağı
- 9 — Birliğin gelirleri
- 10 — Birliğe dahil olan bölgesel idarelerin ve bu bölgesel idarelere dahil olan halkın birlik kuruluşlarından ne şekil de faydalanacakları
- 11 — Birlik meclisinin senede kaç kere toplanacağı
- 12 — Birliğin kuruluşuna ve devamındaki faaliyetlerine esas olacak diğer hususlar

1 — Birliklerin organları :

Birliklerin başlıca üç organları vardır. Bunlar, birlik meclisi, birlik başkanı ve birlik encümenidir.

a — Birlik meclisi :

Birlik meclisi birliğin faaliyetlerini kontrol etmek üzere senede en az iki kere toplanır (Bel. K. 139). Bu toplantılarda birliğin faaliyet raporları incelenerek birlik denetlenir. Birlik meclisi en az dört sene için seçilecek üyelere oluşur (Bel. K. 140). Birliklere üye olabilmek için belediye meclisi üyeliğine seçilebilme yete-

neğine sahip olmak gerekir (Bel. K. 140). Bu üyeleri birliğe dahil olan bölgesel idareler seçer. Her mahalli idarenin yönetim kurulu iki üye seçer (Bel. K. 140). Ayrıca bölgesel idarelerin yönetim kurulları birliklerin mevcut üyelerinin yarısı kadar da yedek üye seçer (Bel. K. 141). Birlik üyesi olan belediye ve köylerin belediye reisleri ve muhtarları birlik meclisinin tabii üyeleridir (Bel. K. 144). Birlik meclisi, asıl tüzüğünün kesinleşmesinden itibaren en geç iki ay içinde birlik merkezinin bağlı olduğu ilin valisi tarafından tayin olunan günde toplantıya çağrılır (Bel. K. 143). İlk toplantı vali tarafından açılır. Belediye meclisi üyelerine verilen yetki ve görevler, birliğin tüzüğündeki hükümleri aşmamak şartıyla, birlik meclisi üyelerine de tanınır (Bel. K. 146) (63).

b — Birlik başkanı :

Birlik meclisi ilk toplantısında birlik başkanını, başkan vekilini ve yardımcılarını seçer. Birliğe özel idareler de katılmışsa bu durumda başkan ve başkan vekillerini birliğin bulunduğu yerdeki vali seçer. Eğer birliğe bir kaç tane il dahilse bu seçimi İçişleri bakanı yapar (Bel. K. 144). Birliğe dahil olan belediyelerden birinde, başkanlık görevi kanunen valiye verilmişse, birlik başkanlığı bu vali tarafından yapılır. Birlik başkanı ve vekil, birlik meclisi tarafından kabul olunan bütçenin ve karar altına alınan işlemlerin uygulanıp yerine getirilmesiyle ve birlik işlerinin yönetimiyle ilgilendirler (Bel. K. 143). Birlik tüzüğündeki hükümleri aşmamak şartıyla birlik reisleri de, belediye reislerinin sahip oldukları yetki ve görevlere sahiptirler (Bel. K. 147) (64).

c — Birlik encümeni :

Birlik encümeni yeni seçilmiş olan birlik meclisi tarafından seçilen dört kişiden oluşur. Encümenin üyeleri, birlik meclisi üyeleri arasından seçilir. Birlik başkanı encümenin tabii üyesi ve başkanıdır (Bel. K. 145). Birlik encümeninin görevleri, birlik meclisinin görev devresi sonunda biter. Birlik tüzüğündeki hükümleri aşmamak şartıyla birlik encümeni, belediye encümeninin sahip olduğu yetki ve görevlere sahiptirler (Bel. K. 147) (65).

2 — Birliklerin sona ermesi :

Birlikler belirli bir süre için kurulmuşlarsa, bunun tüzükle-

(63) Fazla bilgi için bk. Belediyeler Kanunu ilgili hükümleri.

(64) Fazla bilgi için bk. Belediyeler Kanunu m. 133-148).

(65) Fazla bilgi için bk. Belediyeler Kanunu m. 133-148.

rinde gösterilmesi gerekir. Bu sürenin bitmesi ile birlik te sona erer. Eğer birlik belirli bir süre için kurulmamış ise ne gibi şartlarla birliğin ortadan kaldırılabilceği, birliğin tüzüğüne yazılmalıdır. Bu şartların gerçekleşmesi halinde, birlik meclisi, birliği fesheder (Bel. K. 137). Birlik sona erince, birliğe dahil olan kurulların görüşleri sorulur, birliğe katılma payları ayrılır ve birlik sermayesi ve malları birlik merkezinin bulunduğu yerdeki il idare kuruluna kalır. (Bel. K. 137).

B — Mahalli en büyük mülki amir :

Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak birlikler yanında görevli kılınan bir kişi de çocuğun bulunduğu yerdeki en yüksek mülki amirdir. Korunmaya muhtaç bir çocuğun varlığından haberdar olan devlet, belediye ve zabıta memurları durumu hemen o yerdeki en yüksek mülki amire bildirmek mecburiyetindedirler. Mahalli mülki amir ilgili kişilere gerekli emirleri vererek çocuk hakkında bir dosya hazırlar (66). Ve bu dosyayı sulh mahkemesine göndererek korunma kararı alınmasını ister (KMÇHK m. 1). Ayrıca haklarında acele korunma tedbirleri alınması gereken çocuklar varsa, mülki amir bu çocuklar hakkında hakim hüküm verinceye kadar gerekli tedbirleri bizzat alır ve onları en uygun gelecek yerlere yerleştirir (KMÇHK m. 2). Diğer taraftan mahalli mülki amir bulunduğu yerdeki birliklerin üyesi ve başkanı olduğu için bu alandaki fonksiyonu bir kat daha artmaktadır.

C — Koruma ve yetiştirme kurumları :

Bunlar tedbirler bahsinde incelendiği için burada ayrıca ele alınmayacaklardır. Ancak bu kuruluşlarda personel olarak kimlerin bulunması gerektiğini inceleyeceğiz.

Genel olarak her tipteki kuruluş için, muhasip, daktilo, kâtip, çocuk doktoru ve hastabakıcı, anbar ve depo memurları, aşçı, bahçıvan, makinist, şöför, usta, bekçi, kaloriferci, telefoncu, çamaşırçı, hademe gibi hizmetliler tayin edilir. Bunlar birlikler tarafından tayin edilirler. Ayrıca ilgili bakanlıklar da bir kısım personeli tayin eder. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı, müzik, resim, iş öğretmenleri, eğitim uzmanları, müdürler, müdür yardımcıları

(66) Fazla bilgi için bk. sh. 185 Korunma tedbirleri.

sınıf, ders ve atölye öğretmenleri, rehber öğretmenler, küme başları, psikoloğlar,

Adalet Bakanlığı, müdür, öğretmen, psikolog, eğitim uzmanları, yönetim memurları, ustalar gibi personel tayin ederler.

Yurt ve kuruluşlarda çalışan personel, ister birlik, isterse bakanlıklar tarafından atansın, çalıştıkları kurumların müdürlüklerine karşı sorumludurlar.

II — TEFTİŞ VE MURAKABE ORGANLARI :

A — Bakanlıklar :

Birlikler tarafından kurulan yurtlara, bakanlıklar bir takım personel tayin ederler. İşte bu teşkilât ve personelin teftiş ve murakabesi de onu atayan bakanlığa aittir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, bakım yurtları, Millî Eğitim Bakanlığı da yetiştirme yurtları üzerinde kontrol ve murakabede bulunurlar (KMÇHK m. 11). Bu teftişler ilgili bakanlıkların müfettişleri veya bu sıfatı taşıyan memurları tarafından yapılır. Yetiştirme yurtlarında bulunan çocuklar çalıştırılarak bir iş sahibi edilmek için bir işyerine yerleştirilmislerse ve bu işyeri İş Kanunu hükmüne ve 1593 sayılı Umumî Hıfzısıhha Kanununun 158, 159 ve 160 ncı maddeleri kapsamı içine giriyorsa, bu çocukların işyerlerindeki durumlarını da Millî Eğitim Bakanlığı teftiş eder.

B — Mahalli Organlar :

1 — Eğitim Memurları :

6972 sayılı Kanun, birliklerin ve bunlara bağlı kuruluşların iller ve yetkili kimselere teftiş ettirileceğini belirtir (KMÇHK m. 28). Adı geçen kanunun 23 üncü maddesinde teftişi, eğitim memurlarının yapacağı ve onların hazırladığı yazılı raporun birliğe tebliğ olunarak aksaklıkların düzeltilmesi hususunda ihtarda bulunulacağı belirtilmektedir. Eğitim memurlarını, valiler tayin eder. Bunlar; sağlık işleri için, sağlık ve sosyal yardım müdürleri ve müfettişleri, yönetim, eğitim ve öğretim işleri için, millî eğitim müdürleri ve ilk öğretim müfettişleridir.

2 — İl yönetim kurulları :

Korunmaya muhtaç çocuklar alanında birliklere pek çok görevler düşmektedir. Onlar bu görevlerini icra ederken kendileri

ile aynı bölgede bulunan diğer korunma organları ile aralarında pek çok anlaşmazlıklar çıkabilir. Bu anlaşmazlıkları inceleyip, halledecek olan organ il yönetim kuruludur (Bel. K. 138).

3 — Teftiş ve Murakabe organı olarak mahallî Mülkî amir :

Mahallin en büyük mülkî amiri bir sevk ve idare organı olduğu kadar aynı zamanda bir murakabe organıdır da. Mahallin en büyük Mülkî amiri bizzat kendisi birliklere bağlı kuruluşları her yıl gezerek teftiş eder. Bunun yanında bu kuruluşları denetleyecek olan eğitim memurlarını da vali tayin eder.

C — Sayıştay :

Birliklerin muhasebe işleri, devlet muhasebe usullerine uygun olarak görülür. 6972 sayılı Kanuna göre birliğin hesapları, sayıştaya hesap vermekle zorunlu muhasepler tarafından tutulur (KMÇHK m. 11). Böylelikle Sayıştay da birlikler üzerinde malî yönden dolayısıyla olan bir denetime sahiptir.

D — Danıştay :

Bir birlik çeşitli illere ait mahallî idarelerden oluşuyorsa, bu birlik ile kendisini meydana getiren mahallî idareler arasında çıkan anlaşmazlıkları Danıştay inceleyerek çözümler (Bel. K. 138) Danıştayın da böylelikle idarî Kaza organı olarak bir fonksiyonu vardır.

III — DANIŞMA KURULU (Çocuk koruma genel danışma kulu) :

Bu kurulun görevi birliklerin yıllık faaliyet raporlarını incelemektir. Danışma kurulu, her yıl bir defa Millî Eğitim Bakanlığında toplanıp, birliklerin yıllık faaliyet raporlarını inceleyerek kuruluşlardaki gelişme yahut ta gerileme ve aksaklıkları tesbit eder. Aksak ve eksik gördüğü hususların giderilmesi için alınması gerekli tedbirler hususunda tavsiyelerde bulunur (KMÇHK m. 28). Bu kurulun görevi daha ziyade aksaklıkların giderilmesi hususunda ve istişarî mahiyettedir. Bu kurulların, birlikleri denetleme gibi bir görevleri yoktur fakat verdiği raporların onların denetlenmesi üzerinde dolaylı bir tesiri olur. Şöyle ki, birliklerin teftiş ve murakabe organları tarafından, danışma kurullarının verdiği mütalâalar göz önünde tutulabilir.

Danışma kurulu aşağıdaki üyelere oluşur :

- 1 — Millî Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, İçişleri, Adalet, Millî Savunma, Çalışma, Tarım, ve İşletmeler bakanlıkları temsilcileri
- 2 — Üniversite ve yüksek okul kuruluşlarından bir pedagoğ, bir çocuk ve ruh hastalıkları mütehassısı, bir çocuk hukuku ve bir sosyal hukuk mütehassısı
- 3 — Millî Eğitim Bakanlığınca kurulan, tayin ve tespit edilen birliklerin onda biri nispetinde vali, belediye reisi, sağlık ve sosyal yardım müdürü, millî eğitim müdürü ve yurt müdürleri
- 4 — Gerek doğrudan doğruya ve gerekse dolayısıyla çocuk koruma, bakımı, eğitimi ve sağlığı gayesine matuf olarak kurulan hayır cemiyetlerinin üçünün birer temsilcisi
- 5 — Büyük kuruluş ve iş sahiplerinden üç temsilci
- 6 — Bir hayır kurumuna bağlı olmadan önemli bir bağışta bulunan veya tesis kuran şahıslardan iki kişi

Bu kurul, Millî Eğitim Bakanının veya müsteşarının başkanlığında toplanır.

5387 sayılı Kanun zamanında bir de «İl ve ilçe çocuk koruma genel kurulu» diye bir kuruluş vardı. Bu kurul, yılda üç defa vali veya kaymakamın başkanlığı altında toplanır, ve incelemelerden sonra tavsiyelerde bulunurdu. Bunlar çocuk koruma umumî danışma kuruluna nazaran mahallî mahiyette idiler. Bu kurullar 6972 sayılı Kanunla ortadan kaldırılmışlardır.

§ VIII — MALÎ KAYNAKLAR :

I — MECBURÎ MALÎ KAYNAKLAR :

Bundan maksat, korunmaya muhtaç çocukların, bakım ve yetiştirilmesi bakımından her durumda faydalanılması gereken kaynaklardır.

A — Çocuğun şahsî geliri ve ana babanın çocuğun bakımına katılması :

1 — Çocuğun şahsî geliri :

Yetiştirme yurtlarında barınan çocukların kabiliyetleri oranında birlikler tarafından ileri seviyede eğitim ve öğretileri sağ-

lanır. İleri seviyede öğretime kabiliyeti olmayanlar ise bir meslek ve sanat sahibi edilmek üzere özel bir fabrika veya işyerine ya da bir iş ve meslek sahibi yanına yerleştirilir yahut ta birlik tarafından kurulan atölyelere yerleştirilir. Bu çocuklar, buralara bir çıraklık sözleşmesi ile veya ücret karşılığında çalışmak üzere yerleştirilebilirler. Eğer çocuk ücret karşılığında çalışmak üzere yerleştirilmişse, çocuğun kazandığı paradan bir kısmı alıkonularak çocuğun yurt giderlerine katılma payı olarak harcanır. Geri kalan kısımdan çocuğun harçlığı da çıkarıldıktan sonra artanı çocuk adına millî bankalardan birine yatırılır. Çocuğun harçlığının ve yurt giderlerine katılma miktarının ne kadar olacağını birlik encümeni tayin eder.

Diğer yandan velâyet altında bulunan veya velâyet altında olmadığı için kendilerine bir vasi tayin edilen çocukların şahsî malları varsa, çocuğun giderleri bu şahsî malları ile karşılanır. Velâyet altındaki çocuğun masraflarının normal olarak ana baba tarafından ödenmesi gerekir. Fakat ana babanın maddî durumu yetersiz ise ve çocuğun da şahsî malları varsa bu durumda çocuğun giderleri kendi mallarından karşılanır.

2 — Ana babanın çocuğun bakımına katılmaları :

6972 sayılı Kanun gereğince hakkında korunma tedbiri alınan bir çocuğun ana babası veya bunlardan birisi sağ ise ve yardım edecek kudrette ise, bunların da çocuğun bakımına katılmaları sağlanır (KMÇHK m. 3/I). Bunların çocuğun bakımına ne oranda katılacakları Medenî Kanun hükümlerine göre tayin edilir. Medenî Kanuna göre çocukların bakım ve yetiştirilmeleri, birlikte ana babaya aittir (MK. m. 151). Aslında koca, aile birliğinin reisidir ve Medenî Kanunun ifadesi ile karının ve çocukların iâşe ve ibatesini sağlamakla mükelleftir. Eğer babanın malî gücü yetersizse ve ananın da imkânları varsa bu alanda da çocukların bakım ve yetiştirilmesini sağlamak için kocasına yardımcı olur (MK. m. 152). Eğer ana baba birlikte yaşamıyorlarsa, çocukların bakımına ne oranda katılacaklarını hakim tayin eder (MK. m. 148/II).

Ana babası veya bunlardan birisi olan ve hakkında korunma tedbiri alınmış olan çocuğun ana babası ile ilişkileri kesilmiş değildir. Ana baba, çocuğun bakım ve yetiştirilmesi için gerekli masrafları yapacak veya yapılan masraflara katılacaktır. Eğer ana baba bu masrafların tamamını yüklenebilecek durumda değil iseler, masraflara ne oranda katılacaklarını hakim tayin eder. Bu tayin ve tespit işini çocuk hakkında korunma kararı veren hakim yapar (KMÇHK m. 3/II).

B — Kamu idare ve kuruluşlarında n sağlanan gelirler :

1 — Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının yardımları :

6972 sayılı Kanun gereğince bu bakanlıklar birliklere her türlü yardımı yapmakla görevlidir (KMÇHK m. 4/II). Bu maddede genel olarak ifade edilen «her türlü yardım»dan başka Kanunun çeşitli maddelerinde bakanlıkların yapmakla yükümlü oldukları yardımlara değinilmektedir. Bunlar da iki kısımda incelenmelidir.

a — Birliklerde çalışan personel giderleri :

Adı geçen bakanlıklar, çocukların bakım ve yetiştirilmesi ile ilgili olarak kurulan yurt ve kuruluşlara bir takım personeli atamaktadır. Her bakanlık, kendi kontrolü altında bulunan kuruluşlara bir kısım personeli atar (67). İşte bakanlıklar, atadıkları bu personelin her türlü maaş ve ücretlerini de ödeyeceklerdir (KMHÇK m. 7).

b — Personel giderleri dışındaki giderler :

Personel giderleri dışındaki giderler için de adı geçen bakanlıklar birliklere gerekli yardımda bulunmakla görevlidirler. Bu bakanlıklar, birlikte bir yönetmelik hazırlarlar ve bu yönetmelikteki esaslara bağlı olarak bütçelerine ayrı ayrı koyacakları tahsisatı birliklere dağıtırlar. Bu tahsisat bütün belediye ve özel idarelerin bütçelerine koyacakları tahsisatların toplamından az olamaz. Bu tahsisat, bütçelerinin onaylanmasından iki ay içinde birliklere gönderilir. Bu tahsisat, maaş ve ücret gibi personel giderleri dışındaki giderleri karşılamak içindir (KMÇHK. m. 9).

2 — Belediye ve özel idarelerin tahsisatları :

Bütün belediyeler ve özel idareler, bu kanunla kendilerine verilen görevleri yapmak üzere bütçelerine belirli bir tahsisat koymakla mükelleftirler (KMÇHK m. 8). Bu tahsisat her yıl konur ve bir yıl önceki belediye ve özel idarelerin bütün diğer tahsisatlarının en az %1 i olur. Bu tahsisatlar bütçelerinin onaylanmasından itibaren en az üç ay içinde ilgili birliklerin bankalardaki fon hesaplarına yatırılır. Eğer belediye ve özel idareler bu tahsisatı koymaz veya eksik koyarsa bu eksiklik giderilir. Belediye ve özel idarelerin

(67) Bu hususta bk. sh. 227, 228.

bütçelerini onaylamakla yetkili olan makam, kendiliğinden, onaylama sırasında tahsisat konulmamışsa koyar, eksik konulmuşsa tamamlattır.

3 — Genel ve katma bütçeli daireler, Belediyeler ve 3659 sayılı kanuna tabi kuruluşlar ve sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan diğer kuruluşların tahsisatları:

6972 sayılı Kanuna göre bu sayılan kuruluşlar, korunmaya muhtaç bir çocuğu hizmetlerine almışlarsa, bu çocuğu

- a — beslemek,
- b — giydirmek,
- c — barındırmak

zorundadırlar ve bunun için gerekli mali tahsisatları bütçelerine koymakla yükümlüdürler (KMÇHK m. 8).

4 — Mülhak ve Mazbut vakıfların yardımları :

Bunlar vakfiyelerinde çocuklara yardım için tahsisat koymuşlar ise bunların adına mütevelliler ve vakıflar genel müdürleri gerekli yardımı yapacaklardır (KMÇHK m. 25/ç).

II — DİĞER MALİ KAYNAKLAR :

A — Özel fabrika, işyerleri, iş ve meslek sahiplerinin katılması :

Bu gibi yerlere bir meslek ve sanat öğrenmek üzere verilen çocukların bakılıp yetiştirilmeleri için gerekli masraflar —beslenip giydirilmesi ve barındırılması— çocukların yerleştirildikleri yerlerin sahiplerine aittir. Fakat bu hususta kendilerine kesin bir mükellefiyet yükletilmemiştir. Eğer imkânları varsa bununla yükümlüdürler, imkânları yoksa bu masraflar çocuğun bağlı bulunduğu birlik tarafından karşılanır (KMÇHK m. 17).

B — Gerçek ve tüzel kişilerle milletlerarası kuruluşlar tarafından yapılacak bağışlar :

Korunmaya muhtaç çocuklar için bağışta bulunacak olan bu gibi şahıslar, bu bağışları birliklere yaparlar. Bu bağışlar, para veya eşya şeklinde olabilir. Eşya ise, menkul veya gayrimenkul olabilir. Eşya olarak yapılan bağışların değerlerinin tespiti, birlikler tarafından yapılır (KMÇHK m. 25/ç).

C — Bakım ve yetiştirme yurtları tarafından veya bunlar yararına verilen müsamere ve yapılan gösterilerden elde edilen gelirler :

Eğer böyle bir faaliyet bahis konusu ise bunlardan elde edilen gelirler, korunmaya muhtaç çocuklar için harcanır (KMÇHK m. 25/ç). Gerek bu gelirler, gerekse yukarıda bahsedilen diğer gelirler her türlü vergi, resim ve harçlardan muaftır.

S O N U Ç

Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında Kanunda yeterli görülmeyen hususlara sırası geldikçe değinilmiştir. Bunlardan başka olarak şu temennilerde de bulunmak gerekir.

1 — 6972 sayılı Kanun ve Medenî Kanun, korunmaya muhtaç bir çocuğun varlığından haberdar olan devlet, belediye ve zabıta memurlarının durumu, gerekli kişilere ihbar edeceklerini bildirmektedir (68). Bu memurlar, böyle bir çocuğun varlığından genellikle görevlerini yaptıkları sırada haberdar olurlar. Halbuki toplum içinde o kadar korunmaya muhtaç çocuk vardır ki bunların pek azının, bir kısım devlet memurlarının yaptıkları işlemlerle ilgileri vardır. Onun için toplum içindeki korunmaya muhtaç çocukların taranıp ortaya çıkarılmasını sağlayacak ve birliklere bağlanacak bir teşkilât kurulması gerekir.

2 — Ana babası olmayan çocuklar hakkında sulh mahkemesi görevlidir (69). Eğer Medenî Kanunun vesayetle ilgili hükümlerine uygun olarak sulh mahkemesi yanında asliye mahkemesi de görevli kılınırsa, daha sıkı ve kademeli bir kontrol sağlanmış olur.

3 — 6972 sayılı Kanun, belediye ve özel idarelerin birlikleri müştereken kurmaları gerektiğini belirtir. Eğer bunların kurmaları mümkün olmazsa çevredeki illerle ortaklaşa olarak kurarlar. Eğer bu da mümkün olmazsa kurulmuş olan diğer birliklere üye olarak girerler (KMÇHK m. 10). Bu hüküm yeni birliklerin kurulmasını önleyici mahiyettedir (70). Çünkü ortaklaşa tahsisatları birlik kurmaya yetmeyen ve çevredeki diğer illerle de birlik kuramayan belediye ve özel idareler kurulmuş olan birliklere üye

(68) Bu hususta bk. sh. 184.

(69) Bu hususta bk. sh. 189.

(70) Bu hususta bk. sh. 191.

olarak katılmaktadırlar. Halbuki, yurt çapında ne kadar çok birlik bulunursa, korunmaya muhtaç çocuklar meselesine o kadar çok yardım edilmiş olunur. Bunun için bir hüküm koyup, «Belirli bir süre içinde koymaya mecbur oldukları tahsisatları ile birlik kuramayan veya çevredeki illerle ortaklaşa olarak ta bunu yapamayan belediye ve özel idarelere, Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından gerekli malî yardım yapılarak birlik kurulması sağlanır» denmelidir.

4 — 6972 sayılı Kanununun 1 inci maddesinde korunmaya muhtaç çocuklar tarif edilirken (d) şikkında, «Ana babası tarafından ihmal edilip, fuhşa, dilencilige, alkollü içkileri ve uyusturucu maddeleri kullanma alışkanlığına, serserileğe yöneltilen çocuklar» dan bahsedilmektedir. Hemen sonra bu çocuklar için sulh mahkemesinin görevli olduğu bildirilmektedir. Fakat bu sayılan çocuklar ana babaya sahiptirler ve görevli mahkeme bahsinde de incelendiği gibi ana babası olan çocuklar hakkında asliye mahkemesi görevlidir. 6972 sayılı Kanununun 1 inci maddesi böylelikle bir ikilik ortaya çıkarmaktadır, bunun düzeltilmesi gerekir.

5 — Yetiştirme yurtlarında barınan çocuklar, ücret karşılığında bir yerde çalışmakta iseler, Bunların kazandıkları paralarından, yurt giderlerine katılma payı, birlik encümeni tarafından tespit edilerek alınırlar. Fakat bu işin hangi esaslar dahilinde yapılacağı belirtilmemiştir. Birlik encümeni bunu yaparken ne miktarda ve hangi ölçüleri göz önünde tutarak yaptığını açıkça bir rapor halinde hazırlayıp, çocuk hakkında barındığı yurttaki tutulacak bir dosyaya koymalıdır.

6 — Korunmaya muhtaç çocukların, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının emrine tahsis edilecek bir sosyal yardım fonundan yararlanabilmeleri için 12.8.1961 de yürürlüğe giren yönetmelikte bahis konusu olan dernekler içine birliklerin de katılmasını sağlayacak bir değişiklik yapılmalıdır (71).

7 — Her yıl memleket çapında kampanyalar açılmalı, gösteriler ve öğretici faaliyetler düzenlenerek korunmaya muhtaç çocuklar meselesi gerektiği gibi halka anlatılmalıdır (72).

(71) Bk. SUNAY, Cevdet: Kurban bayramı ve korunmaya muhtaç çocuklar, İstanbul Bayram Gazetesi, 22.3.1967, sh. 1 ve 11.

(72) Bk. SUNAY, Cevdet: Kurban bayramı ve korunmaya muhtaç çocuklar, İstanbul Bayram Gazetesi, 22.3.1967, sh. 1 ve 11.

8 — Bakım ve yetiştirme yurtlarında, malî imkânlar sağlanarak eğitim ve yetiştirme işlerinden anlayan yüksek tahsilli uzmanlara meselâ «Sosyal Hizmetler Akademisi» mezunlarına görev verilmelidir (73).

---

(73) Bk. SUNAY, Cevdet : Kurban bayramı ve korunmaya muhtaç çocuklar, İstanbul Bayram Gazetesi, 22.3.1967, sh. 1 ve 11.